

PAGINA 4

Aandachtscentrum bestaat dertig jaar

PAGINA 5

Enige kerk van Berlage verkocht

PAGINA 8

Jan Siebelink, hoeder van ons erfgoed

EN VERDER Kerken weer welkom als stembureau ■ Emmaus: oude stoelen en gezelligheid ■ God met meer dan duizend gezichten ■ In memoriam: Osborn

FOTO: COP YRIGT RVO

'Met je invloed kun je veel ten goede of ten kwade doen voor je onderdanen.'

Brief van een verre voorganger

Aan: Willem-Alexander Van: Koning David

Hoe doe je dat, een goede koning worden? Henk Nusselder kruipt in de huid van de bijbelse koning David. Hij schrijft een persoonlijke brief aan Willem-Alexander met enkele adviezen. 'Koning zijn, is ontzettend gevaarlijk. Macht corrumpeert.'

BESTE WILLEM-ALEXANDER VAN Oranje, Mag ik me even voorstellen? Ik ben koning David, zoals je weet een van de be-

roemdste koningen uit de wereldgeschiedenis. Mijn rijk heeft zelfs de legendarische faam gekregen van 'rijk van vrede en gerechtigheid'. Over dat ideaal van een koning met ge-

lukkige onderdanen, daarover zou ik het graag even met je willen hebben, nu je binnenkort koning van Nederland wordt. Hoe bereik je dat ideaal?

Niet minderwaardig

Ik was eigenlijk een heel gewone jongen. Schaapherder. Dat stelde niet zoveel voor. Maar ik voelde me niet minderwaardig. Toen ik eens een boodschap van mijn vader aan mijn oudere broers in het leger moest overbrengen, zag ik aan de kant van de vijand iemand staan met een geweldige uitrusting - zwaard, helm, harnas - die een taal uitsloeg: 'Wat zijn jullie voor mierzige mannetjes? Wie durft het tegen mij op te nemen?' Iedereen was verstart van angst. Maar ik dacht: wat stelt die braneschopper voor? Als ik

Lees verder op pagina 2

Reliplan bemiddelt in 'maatschappelijk vastgoed'

Vraag naar kerken groter dan aanbod

NIEUWS Het gebouw van het Leger des Heils aan de Prinsegracht staat te koop. Maar tegelijk is de vraag naar kerken in Den Haag groot: liefst tweënvijftig kerkgemeenschappen en aanverwante organisaties zijn in de Residentie op zoek naar een gebouw.

IN DEN HAAG IS DE VRAAG NAAR kerkgebouwen op dit moment groter dan het aanbod. Dat zegt W.G. (Mickey) Bosschert-Uitentuis, directeur van Reliplan. Reliplan is een landelijk bureau dat al ruim twintig jaar bemiddelt bij koop, verkoop, herbestemming en verbouw van kerken. 'We hebben het druk.'

In Den Haag is een levendige markt van kerken te verwachten. Neem Den Haag-zuidwest, beter bekend als Groot-Loosduinen. De Protestantse Gemeente heeft per 1 juli drie gebouwen in de aanbidding. Het zijn de Thomaskerk (Leyenburg), Ontmoetingskerk (dorp Loosduinen) en de Bethelkerk (Muziekbuurt). Tenminste, wanneer de lopende beroepszaak bij de Protestantse Kerk van groepen 'strijdvaardige' gemeenteleden de plannen

'Geldgebrek hoeft niet altijd een probleem te zijn'

niet overhoop gooit. Een eerste uitspraak wordt uiterlijk begin mei verwacht. Maar in ieder geval is de verwachting dat drie kerken gesloten worden.

Kooplustige kerken

Een blik op de website van Reliplan leert, dat tegelijkertijd een niet bij name genoemd kerkgenootschap op zoek is naar een gebouw in Den Haag of omgeving dat plaats kan bieden aan vijfhonderd bezoekers. De koper heeft een half miljoen euro te besteden. 'Zo zijn er nog veel meer op zoek', aldus directeur Bosschert. Ze noemt een paar kandidaten op: enkele Volle Evan-

Te koop in Den Haag: gebouw van het Leger des Heils, op Reliplan.nl aangeprezen als 'prachtige kerk' in het centrum.

gelie Gemeenten, een Ethiopische kerk, een Engelstalige Pinksterkerk en een Hindostaanse gemeenschap. Andere kooplustige kerken willen volgens haar nog niet in de openbaarheid treden.

De belangstelling voor kerkgebouwen is in de hele Randstad groot. 'In Rotterdam is de vraag nog groter dan in Den Haag. In Delft hebben we ook kerken nodig', aldus de directeur. 'Den Haag springt er niet echt uit.' Kandidaten die een kerk zoeken, zijn trouwens niet altijd kerkgenootschappen. Ook particulieren hebben inmiddels de markt van kerkgebouwen ontdekt. 'Bijvoorbeeld voor kunstgaleries, dans-, foto- en yogastudio's. Ook sommige particulieren zoeken een grote werkruimte aan huis.'

Het gebouw van het Leger des Heils in Den Haag wordt op de site van Reliplan aangeprezen als 'prachtige kerk' in het centrum. Het hele pand beslaat vier etages. Het gebouw dateert uit 1700, maar is regelmatig verbouwd. De jongste renovatie was dertien jaar geleden.

Netwerk van vijftig partners

Sommige aspirant-kopers, zoals migrantkerken, hebben wel belangstelling voor een eigen gebouw, maar te weinig eigen kapitaal. De Reliplan-directeur beaamt dat. Maar dat hoeft geen belemmering te zijn, verzekert ze. Reliplan staat voor een groep van

'Het is bij ons gelukkig geen crisis'

vijftig partners, zelfstandige ondernemers van allerlei soort die op hun terrein deskundig zijn. Er zitten architecten bij met ervaring in de herbestemming van gebouwen; en financiële specialisten die alle subsidieregels kennen. 'Of het nu gaat om goedkope leningen of kennis over btw-regels, onze partners kunnen op elk gebied de helpende hand bieden. Meestal komen er wel uit. Van kerken die iets willen kopen wordt natuurlijk wel verwacht dat ze een deugdelijke organisatie hebben. En dat ze wilskracht tonen. Maar geldgebrek hoeft niet altijd een probleem te zijn.'

Ook scholen

Sinds enige tijd bemiddelt Reliplan ook bij de verkoop van schoolgebouwen en zorginstellingen. 'Onze markt van maatschappelijk vastgoed is breed', aldus de directeur. 'En ook hier zijn kerken soms kopers. 'Sommige pinkstergemeenten willen per se een school, omdat ze veel verschillende zaaltjes nodig hebben. Die vind je meestal niet in een gewone kerk.' Ook in België en Duitsland is Reliplan sinds kort actief. Voor Mickey Bosschert en haar collega's vormt de verschuiving in Europa van de religieuze belangstelling van de bevolking - grofweg van de traditionele oecumenische kerken naar evangelische en migrantkerken - een bloeiende vastgoedmarkt. 'Het is bij ons gelukkig geen crisis.'

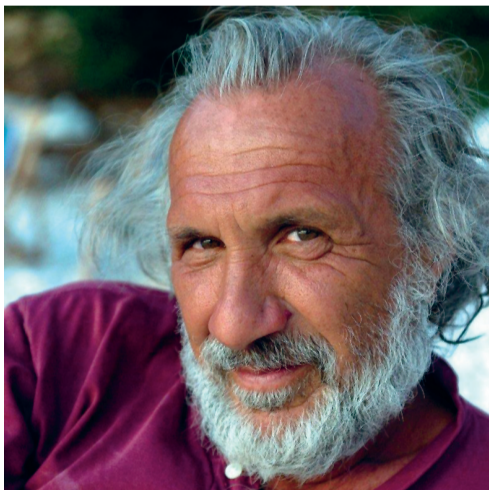
JAN GOOSSENSSEN

Oude verhalen krijgen nieuwe invulling Leraar op kousenvoeten weet alles van Maria's

Op een doordeweekse avond, in een zaaltje in het Zeeheldenkwartier, luisteren bezoekers naar Bozidar Bonacic die bijbelverhalen vertelt. Wat is het geheim van deze filosoof en therapeut?

lippen van deze charismatische verteller. Bonacic studeerde filosofie, pedagogiek en antroposofische psychotherapie. Hij is coach en therapeut in Den Haag.

Ruim een uur is het doodstil. Ademloos luisteren we naar Bozidar Bonacic die in meeslepende bewoordingen spreekt over de gebeurtenissen rond het sterven van Jezus. Sommige aanwezigen hebben mooie dikke schrijfcahiers bij zich, waar ze aantekeningen in maken. 'Maria Magdalena zag als eerste de opgestane Christus, de verlosser, de Zoon van God', vertelt Bonacic. Pennen krassen op het papier.

Bozidar Bonacic

Bonacic schetst de verhouding binnen wat de Drie-eenheid wordt genoemd in het christendom: de Vader als schepper, de Zoon als de verlosser, en de Heilige Geest als de genezende middeelaar. IJverig wordt het allemaal opgeschreven. De ongemakkelijke stoelen lijken niet te deren, iedereen hangt aan de

Waar zijn we? In de kerk? In een pinkstergemeente? Nee, we zitten in een zaaltje van De Ruimte, 'centrum voor individuele ontwikkeling en spirituele bewustwording'. De agenda van De Ruimte vermeldt workshops als 'aura's zien en voelen', cursussen als 'thuiskomen in jezelf', therapeutische healing-achtige sessies en allerlei soorten meditatie. Ondergetekende volgt er al jaren yogalessen.

Prekschuur buiten de kerk

Vol enthousiasme vertelt Bonacic over de spiritualiteit van Jezus en zijn volgelingen Maria Magdalena. In bewoer-

Lees verder op pagina 2

advertentie

Reinoud Schoemaker,
LETSELSCHADE ADVOCaat
Uw letsel mijn zorg
070 - 40 43 34 6
ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

Maasbach pinkstergemeenschap begint tweede internet-radiostation

‘Praat minder over kerken, meer over Jezus’

INTERVIEW Een kerk die zichzelf wil vernieuwen moet vooral bij het oude blijven. Met dit motto verklaart John Maasbach de landelijke en groeiende bekendheid van ‘zijn’ Haagse pinkstergemeente. ‘Je kunt een prachtige bolide hebben, maar zonder motor kom je nergens.’

TROTS BAANT JOHN MAASBACH ZICH EEN weg door de gangen van zijn immense studio aan de Loosduinsekade. Overal staan apparaten. ‘Daar monteren we onze radio- en tv-uitzendingen mee’, licht hij toe. We passen een minimuseum met oude camera’s en vangen verderop een glimp op van Maasbachs zoon. ‘Hij mixt een nieuwe worship-cd’.

De wanden van onze kamer hangen vol met foto’s van Johan Maasbach senior, een van de gezichten van de Nederlandse pinksterbeweging. De evangelist en voorganger (1918-1997) werd bekend doordat hij de preken van Amerikaanse evangelist Thomas Lee Osborn vertolkte. Met zijn charisma blies Osborn in de vroege jaren zestig tientallen nieuwe pinkstergemeenschappen in Nederland het leven in. Het werd een grote ‘opwekking’ genoemd.

In de oude bioscoop Capitol en in een kledingmagazijn, beide gelegen aan een gecompliceerd verkeersknooppunt op de grens van Transvaal en Valkenbos, richtte Johan Maasbach een evange-

lisatiecentrum in. ‘Onze gebouwen staan op de enige zevensprong van Nederland. Hoe symbolisch kun je het hebben?’, vraagt John, een van Johan Maasbachs acht kinderen.

Televisiekerk

De familie Maasbach is een bedrijf geworden. Ze wil winst boeken: elke niet-christen die voor God gewonnen kan worden telt mee. Daarom sprak Johan Maasbach voor radio Luxemburg en voor de Zeezenders *Mi Amigo* en *Caroline*. Tegenwoordig zendt SBS 6 elke zondagochtend het televisieprogramma *David Maasbach* uit, opgenomen in het Capitol. In de ‘opnames’ (niet: kerkdiensten) wordt gezongen en gedanst, er zijn inter-

‘Wil je geen kritiek? Zeg niets, wees niets, doe niets’

views, reportages en natuurlijk de ‘boodschap’ (niet: preek) van David Maasbach.

Later dit jaar lanceert de familie een tweede internetradiostation, *The Message*, als aanvulling op een reeds bestaande radiozender die een etmaal lang gospels draait. Voor lezers zijn er het tijdschrift *Nieuw Leven* en verscheidene boeken over het geloof en over de Maasbachs zelf.

Schoenverkopers op een eiland

De kerk heeft volgens John haar succes te danken aan het verspreiden van een tijdloze boodschap. ‘We gaan niet met alle golven mee. Sommige kerken stellen de Bijbel steeds minder centraal in hun vieringen, maar discussiëren over het waarheidsgehalte van het evangelie. Wij blijven liever dichtbij het kruis, bij Gods genade. Kerken veranderen, maar God blijft dezelfde.’ Sommige critici verwijten de familie een overmatige begeerte naar media-aandacht.

‘Ken je het verhaal van twee schoenverkopers die op een tropisch eiland belanden?’, vraagt John. ‘De een zegt: hier is geen handel want de mensen lopen blootvoets. Maar de ander pakt gelijk zijn mobieltje, belt en vraagt: “Stuur drie containers

met schoenen, want niemand draagt ze hier.” Ik kan mij vinden in de tweede verkoper. Juist nu de gewoonte om naar de kerk te gaan afneemt, is het belangrijk om het Woord van God onder mensen te verspreiden.’

De familie wil mensen bereiken die nooit in een kerk komen. Johan Maasbach zei al: ‘We brengen de boodschap zomaar tussen de Playboy en de Penthouse.’ John is blij dat *David Maasbach* op tv-zender SBS6 wordt uitgezonden, omdat het een breed en groot publiek trekt. Wekelijks komen er stapels brieven binnen van dankbare kijkers. John: ‘Als David vraagt om een “moment van contact met de kijkers” en zijn hand uitstrekt naar de camera, knielen en bidden mensen in hun woonkamer voor de tv, met tranen in hun ogen. Het verandert levens.’

Kerkverlaters

John Maasbach volgt het nieuws over de Haagse kerken die gaan sluiten, zoals de nabijgelegen Valkenboskerk. Hij is zich bewust van het verdriet van de leden. Toch praat hij er niet vaak over. ‘Er wordt veel gepraat over kerken, maar te weinig over Jezus. Daarnaast blijven er heus wel christenen over. Misschien is het wel weer tijd voor een nieuwe, grote opwekking.’

John betreurt het dat steeds minder kinderen opgevoed worden met de bijbelverhalen. Veel kerken verwachten van hun bezoekers enige voorkennis. De drempel om naar een kerk te gaan wordt daardoor groter. Hij geeft daarom de voorkeur aan een eenvoudige bijbeluiting. ‘Je steekt zo een hand uit naar bezoekers. Zij voelen zich welkom. Er ontstaat een familiegevoel. Zo’n samenkomst kan wat mij betreft ook in buurthuizen en theaters gehouden worden. Een kerk is niet een gebouw met hoge torens, maar elke ruimte waar gelovigen in Jezus’ naam bijeenkomen. Daar staat hij in hun midden.’

Volgens John blijft de aantrekkingskracht van kerken bestaan, omdat zij een contactpunt zijn, ook voor gezelligheid. ‘Internet vervult de behoefte aan echt contact nooit helemaal.’ Het gezamenlijke gebed vindt hij nog altijd het belangrijkste in een kerk. ‘Gebed is de motor. Je kunt een

prachtige bolide hebben, maar zonder motor ga je nergens heen.’

Geld

John en David Maasbach noemen het ‘een wonder’ dat ze de dure zendtijd op SBS 6 al vijf jaar kunnen betalen. De familie heeft leren leven met de scepsis en kritiek op hun boekhouding. Maar het doet toch pijn. ‘We hebben kindertehuizen in Indonesië en verstrekken hulp in Brazilië en India. Ik heb onlangs een school bezocht in Cuba, waar zendelingen worden opgeleid. We gaan oprecht om met mensen en met financiën. Je

John Maasbach: ‘Misschien is het wel tijd voor een nieuwe opwekking.’

kunt ons niet vergelijken met Amerikaanse evangelisten die oproepen het chequeboek te trekken. Waarom zou het een schande zijn een tientje te vragen om de tv-uitzending mogelijk te maken? Ach, we zullen er altijd op worden aangevallen. Mijn vader zei: “Wil je geen kritiek? Zeg niets, wees niets en doe niets.”’

HANS HEMMES

Het evangelisatiecentrum van de familie Maasbach, op de enige zevensprong van Nederland.

Brief

Vervolg van pagina 1

hem even te slim af ben, dan leg ik hem met een simpel steentje uit mijn slinger neer.

En dat gebeurde. Hoe dat kwam? Het

Jouw wil is wet. Je hoeft maar te kikken...

had in elk geval iets met mijn geloof te maken, mijn vertrouwen: voor God mag ik er zijn. Ik hoefde me niet te laten intimideren door dat holle gezwets. En toen kon ik die daad stellen. Iedereen vond me toen zo’n geweldige

kerel, dat ik koning moest worden. Een profeet noemde me zelfs ‘een man naar Gods hart’. Nou ja, hoe het ook zij: ik werd koning.

Wat hadden we een plezier!

Maar hoe word je als koning een man naar Gods hart? Ik dacht: blijf in elk geval dicht bij het volk, de gewone mensen. Bij een groot feest heb ik eens staan springen en dansen, en iedereen vloog mij om de nek. Zo beleefden wij de nabijheid van onze God heel sterk. Wat hadden we een plezier! Maar mijn vrouw vond dat maar niks. Toen ik thuis kwam, kreeg ik de wind van voren: ‘Wat ben jij nou voor koning, dat je je zo laat gaan met Jan en alleman.’ Die reactie was wel begrijpelijk, want

zij was de dochter van mijn voorganger, opgevoed met de gedachte, dat je als koning ver boven de massa staat. Ik dacht daar heel anders over. Ik moest hier aan denken, toen ik jou jaren geleden eens bij een sportevenement uit je dak zag gaan met landge-

Aan welke kant sta je als koning?

noten. ‘Dat zit wel goed met die toekomstige koning’, vermoedde ik. Je Maxima was toen nog niet in het vizier, maar zij bleek geen probleem te zijn, want in de Amsterdamse grachten zwemt ze gerust met Jan en alleman. Zo ben ik mijn koningschap begonnen:

met en voor de mensen. Ik was er voor hen, zij niet voor mij. Maar ja, wat gebeurt er in de loop van de tijd? Je bent koning, iedereen kijkt tegen je op. Jouw wil is wet. Je hoeft maar te kikken... Op een keer zag ik een vrouw. Haar wilde ik hebben! Maar ze was getrouwd. Ik heb haar man toen maar laten sneuvelen. Verschrikkelijk. Wat heb ik daar een spijt van gehad.

Waarschuwing

Koning zijn, alles te zeggen hebben is ontzettend gevaarlijk. Macht corrupteert. Ik heb dat ervaren. En daarvoor wil ik jou waarschuwen. Nu zal jouw macht gelukkig niet zo groot zijn als de mijne indertijd, maar je zult wel bij de ‘hooggeplaatsten’ horen, vaak zelfs

de hoogstegeplaatste zijn in je omgeving. Tegen wil en dank misschien, maar zo is het wel.

Met je invloed kun je veel ten goede of ten kwade doen voor je ‘onderdanen’; zo zal ik ze gemakshalve toch maar noemen. En waar het dan op aankomt, dat heeft mijn zoon Salomo in een psalm (72) geschreven met onder andere deze regels: ‘Moge hij (de koning) recht doen aan de zwakken, redding bieden aan de armen en de onderdrukker mores leren.’ Aan welke kant sta je als koning? Beste Willem-Alexander, ik wens je Gods zegen en wijsheid toe bij het uitoefenen van je ambt.

Je verre voorganger,

DAVID VAN BETHLEHEM

Bozidar Bonacic

Vervolg van pagina 1

dingen die niet zouden hebben mistaan in een gereformeerde preek-schuur van de jaren vijftig, doet hij hier, in het Zeeheldenkwartier, op een doordeweekse avond, de kern van Jezus’ leer uit de doeken. ‘God is liefde.’

‘Jezus heeft ons verlost van onze zonden.’

Dit alles in een zaaltje dat ook voor meditatie wordt gebruikt; je mag er daarom niet in met schoenen aan. Bonacic staat op kousenvoeten het evangelie te verkondigen. Met zachte stem, integer, pleitend voor een open, liefdevolle luisterhouding zonder vooroordelen.

Hoe komt het dat deze bezoekers ademloos luisteren naar een verhaal dat week in, week uit in de kerk te horen is? Ik heb het de aanwezigen niet gevraagd – de sfeer was er niet naar – maar het zou me verbazen als zij op zondagmorgen kerkelijke vieringen

bijwonen. Waar komt deze buitenkerkelijke stroom van warme sympathie voor het christendom vandaan? Waarom zoeken ze dit verhaal hier, in De Ruimte? Het antwoord op deze vragen lijkt: de vorm ‘kerk’ spreekt kennelijk niet meer zo aan, maar het Verhaal vindt nog steeds zijn weg.

Raak mij niet aan

Zo vertelt Bonacic dit bijbelse verhaal: ‘Vóór haar bekering gebruikte Maria Magdalena alleen parfum voor zichzelf. Daarna wast ze er de voeten van Jezus mee. Jezus wordt haar spirituele leraar. Na de opstanding wil Maria Magdalena hem aanraken, maar Jezus wijst dit af: *noli me tangere*, raak me niet aan. Hij is niet meer haar meester, maar de Goddelijke Zoon. Hij vertelt dat hij naar de Vader gaat. “Mijn Vader is jullie Vader, ik ben met jullie tot het einde van de wereld.” Maria mag de leerlingen vertellen dat hij is opgestaan. Ze wordt apostel voor de apostelen. Zij krijgt de ultieme spirituele opdracht.’

Maria Magdalena houdt de heilige graal vast. De duif stelt de Heilige Geest voor.

Vrouwelijk in drievoud

Bonacic vertelt nog meer verhalen die je misschien niet gauw in een kerk hoort. Zo introduceert hij naast de mannelijke triniteit een *vrouwelijke*: moeder aarde, dochter Sofia die de kosmische ziel vertegenwoordigt, en de heilige ziel als bemiddelaar. Maria

Magdalena is de representant van deze heilige ziel. Verder verbindt hij de bijbelse passiegeschiedenis met het apocriefe verhaal

Is dit een mooie preek of een vaag esoterisch verhaal?

van de heilige graal, de beker waarin het bloed van Jezus zou zijn opgevangen. Bonacic toont zijn favoriete afbeelding van Maria Magdalena, een schilderij uit 1874 van de Engelse schrijver en schilder Dante Gabriel Rossetti. Hij is getroffen door de afgebeelde vrouw die de heilige graal vasthoudt terwijl boven haar hoofd de duif – teken van de Heilige Geest – is afgebeeld.

Bonacic legt een verband tussen de twee Maria’s in de Bijbel. De Maria van de geboorte is de ontvangende moeder die vanuit de hemel, van God, leven doorgegeven kreeg. De andere Maria staat symbool voor de dood en de op-

standing, die Jezus in een grot, in de donkere aarde zocht. In de diepte, ‘de diepte van de ziel’.

‘Zij haalde uit de diepte nieuw leven naar boven, zij zuiverde wat kapot was gegaan.’

Twee werelden?

Is dit een mooie preek die je op Paasmorgen in een willekeurige Opstandingskerk zou kunnen horen? Of een vaag verhaal dat past binnen het esoterische christendom en niets met de kerk te maken heeft? Is een verbinding tussen deze twee werelden mogelijk? Of gewenst?

Je kunt je afvragen of het wel twee verschillende werelden zijn. Na afloop kondigt Bonacic aan dat hij een pelgrimstocht organiseert langs kerken waar relieken van Maria Magdalena bewaard worden. Er melden zich meteen een paar belangstellenden.

MARGOT C. BERENDS

INFO OVER BOZIDAR BONACIC: COREPRAKTIJK.NL

Levensvragen in het groen

Eén zijn met het bladluisje

INTERVIEW Wat hebben bladluisjes, roofzuchtige sperwers en de cirkel van leven en dood met elkaar te maken? Tuinman John van der Rest verklaart dat in zijn boek 'Spiritualiteit in de tuin' en vertelt er over in Den Haag.

Zoek je spiritualiteit niet eerder in een kerk? 'De kerk en de tuin zijn allebei plekken waar je bezig bent met de geest en waar je het mysterie van het leven kunt ervaren', zegt tuinman John van der Rest. 'Spiritualiteit draait om verbinding met

Voor John van der Rest ontkiemt spiritualiteit in de tuin.

Is je voedingsbodem van werk, vrienden en huis schraal?

energie die ons overstijgt. In de kerk ervaar je die verbinding met mensen, in de tuin met bloemen, bomen en vogels. Mensen en de natuur delen hetzelfde leven. Dat besef kan tot een wettelijke ervaring leiden.'

Wonderlijk geheim

Spiritualiteit in de tuin gaat voor Van der Rest niet zozeer om groene boeddhabeeldjes, maar om het ervaren van 'een ongrijpbaar en alles verbindend

mysterie'. De natuur brengt dat mysterie dichtbij. Zo lag hij ooit languit in het gras toen er een bladluis op zijn voorhoofd landde. De eerste impuls was om hem eraf te vegen, maar Van der Rest liet hem toch zitten. Dat

leverde een bijzondere ervaring op. 'Naarmate ik de luis langer voelde kriebelen, gebeurde er iets wonderlijks. Ik voelde me één worden met de bladluis, net zo licht. Dat was een zeldzaam maar intens moment waarin ik even raakte aan het geheim van het leven.'

Sperwer op een moedermerel

Van der Rest ziet de tuin als spiegel of metafoor voor het eigen leven. 'De lente is nu in aantocht. Je ziet in de tuin van alles gebeuren dat in je binnenste weerklank vindt. Er kriebelt iets! Na een donkere winter krijg je nieuwe ideeën en energie.' In het groen vindt de tuinman genoeg aanknopingspunten voor belangrijke levensvragen. 'Neem die keer, toen vlak voor mijn ogen een sperwer bovenop een moedermerel dook. Ze zocht naar wormen voor haar nestje met drie jongen. Dat was een onverwachte confrontatie met de cirkel van leven en dood. Andere levensvragen kun je tegenkomen wanneer je het bodemleven van je moestuin met goede compost wilt voeden. In wat voor innerlijke bodem wortel je? Is je eigen voedingsbodem van vrienden, werk en huis schraal? Of ben je zo druk met je werk dat er misschien

wel sprake is van overbemesting? Wat voed je echt in jouw leven?'

Openstaan voor kiemen

De samenhang tussen planten, dieren en mensen ervaart Van der Rest als een enorme verrijking. 'We moeten de verbinding met onszelf en anderen herstellen, omdat we vervreemd zijn van onze essentie. De natuur helpt ons opnieuw te verbinden. Zo heb ik geleerd te leven in overeenstemming met de seizoenen. Dat blijkt goed voor mijn energiebalans. Niet zo vreemd, omdat wij onlosmakelijk met de natuur verbonden zijn.'

Geen tuin? Geen nood. Ook in het stadspark, de boom voor je deur of het eigen balkon kun je inspiratie opdoen. De kracht van het leven ervaar je vol-

Je kunt de natuur spiritueel ervaren op elke vierkante meter

gens hem ook door zelf kiemen voor het keukenraam te kweken. 'Als je ervoor open staat en goed leert kijken, kun je de natuur spiritueel ervaren op elke vierkante meter waar het leven zich manifesteert.'

PETRA PRONK

WOENSDAG 10 APRIL, 20:15 UUR.
CENTRUM VOOR ANTHROPOSOFIE,
RIJOUWSTRAAT 1.

'De Laatste Dans', theater over Israël

DE ISRAËLIËRS EN PALESTIJNEN VIEREN hun vrede; een gemengd koppel stapt in het huwelijksbootje. Hun geluk kan niet op. Maar met de avondschemer doen de families steeds donkerder ervaringen op. Het sprookje wordt tragisch. De maan werpt schijn op ware, romantische liefde. Het bruidspaar beleeft zijn laatste dans. In deze toneelvoorstelling neemt prijzenwinnaar theatermaker Ilay den Boer via persoonlijke familieportretten zijn geboorteland Israël, de Joodse geschiedenis en zichzelf kritisch onder de loep.

DONDERDAG 25 APRIL, 20:15 UUR. THEATER AAN HET SPUL. INFO & KAARTJES: THEATERAANHETSPUL.NL

Evangelist Osborn bracht 'gezondheidsevangelie' naar Nederland

Een kakelbonte gebedsgenezer

Massa's gelovigen en zinzoekeers verdrongen zich een halve eeuw geleden op het Malieveld om de Amerikaanse evangelist Osborn te horen preken. Onlangs overleed hij, maar zijn geest waart rond in nieuwe kerken.

HET REGENT IN SEPTEMBER 1958 pijpenstelen; toch stroomt het Malieveld vol met zinzoekeers uit heel Den Haag en omstreken. Ze wachten de komst af van een eenvoudige boerenzoon uit Tulsa, Oklahoma (VS). Zijn naam is Tommy Lee Osborn en hij is gekomen om te preken. Twee uur lang, om zijn luisteraars ononderbroken tot geloof in Jezus te bewegen. Zijn boodschap luidt: wie gelooft, zal God belonen en hoeft niet meer ziek te zijn. Vandaar Osborns veelbelovende campagne-naam, 'Holland Wonder'.

Avond aan avond vult het Malieveld zich met tienduizenden nieuwsgierigen, mede dankzij de aandacht die de NCRV aan zijn campagne heeft gegeven. Ook bij niet-christelijke media brengt hij 'gebedsgenezing' onder aandacht. De tolk op het grote podium is Johan Maasbach. Hij zou later in het spoor van Osborn treden. Vanuit de oude bioscoop Capitol richtte hij de Johan Maasbach Wereldzending op en begon

zijn eigen genezingscampagnes. Osborns campagne en het vervolg dat Maasbach eraan gaf, zijn verantwoordelijk geweest voor de opbloei van een veelkleurig palet aan Pinkstergemeenten in Nederland, ook in Den Haag. Thomas Lee Osborn overleed op 14 februari (Valentijnsdag) van dit jaar op negentigjarige leeftijd.

Tommy Lee Osborn (l) en zijn tolk Johan Maasbach (r) verwonderen hun massapubliek.

Ruimte voor wonderen

De belangstelling voor Osborn in de naoorlogse jaren had om te beginnen te maken met de dankbare gevoelens voor de Amerikaanse bevrijders. Evangelisten als Billy Graham, medeoprichter van de evangelisatiebeweging voor jongeren Youth for Christ, vonden velden die wit waren om te oogsten. Waar de kerkmuren nog tot in de

hemel reikten, sloegen zij vrolijk bruggen met orthodoxen. In het verkokerde protestantisme was nauwelijks meer ruimte voor emotie, ritueel en handtastelijk heil. Hoewel begin jaren vijftig sommige theologen wel degelijk aandacht schonken aan nieuwe liturgische vormen en aan de betekenis van het geloof voor de hele mens.

Zo bepleitte de Voorburgse predikant P.A. Elderenbosch in zijn proefschrift de handoplegging bij zieken, terwijl men in de Hervormde Kerk als geheel terughoudend bleef.

In Den Haag organiseerde een aantal Haagse predikanten in september 1951 een 'week der genezing' in de Bethlehemkeek. Miss Elaine Richards sprak

en bad voor de zieken. In 1952/1953 kwam Herman Zaiss, een Duitse horlogefabrikant, met zijn genezingsboodschap naar Nederland, waarop het Concertgebouw in Amsterdam vol stroomde. Ook ds. A.J. Rasker, later hoogleraar in Leiden, pleitte in 1954 voor ruimte voor wonderen van God.

Wedstrijd zonder doelpunten

Journalist Henk Hofland, die nog wekelijks een column schrijft voor NRC Handelsblad en De Groene Amsterdammer, woonde in 1958 een avond met Osborn bij. In het in 1991 gepubliceerde boek van Geert Mak, *Ooggetuigen van de vaderlandse geschiedenis in meer dan honderd*

Uit niet één tent kwam een kreet van genezing

reportages, vinden we zijn onderkoelde verslag. Hofland schrijft: 'Een langzaam dichter wordende stroom trekt naar de uitgang, als tegen het einde van een voetbalwedstrijd waar geen doelpunten zijn gemaakt'.

Er zijn zeker getuigenissen van genezingen tijdens deze campagnes. Maar later moesten ook Pinkstervoorgangers toegeven dat het onbarmhartig en onterecht is als genezing afhankelijk wordt gemaakt van het geloof dat de zieke kan opbrengen.

De discussies rond het optreden van Osborn laaiden in protestants Nederland hoog op. Tien gereformeerde do-

minees in Den Haag toonden zich diep geschokt. Ook in Groningen, waar hij predikte, werd vanaf de kansels tegen hem gewaarschuwd. In het blad van de Gereformeerde Bond schreef een predikant die op het Malieveld was: 'Werden er mensen genezen? Ik weet het niet. Zeer velen niet, dat weet ik wel. Er lag een tent vol met ernstige gevallen. Ik heb uit die tent niet één kreet van genezing gehoord.'

Toen ik zelf midden jaren tachtig met een collega over voorbede voor zieken sprak, zag ik hem verstrakken. 'Mijn broer ging spastisch naar het Malieveld en is daar bijna zijn geloof kwijt geraakt', zei hij. De meer evenwichtige, op de liturgische traditie van de kerk terug gaande benadering van predikanten als Elderenbosch en de Haagse H.J. Drost (Bethelkapel), legde het af tegen de eenzijdige prediking van een 'gezondheidsevangelie'.

De kruiddampen gedaald

Inmiddels zijn de kruiddampen gedaald en kent het dienstboek van de Protestantse Kerk sinds 2004 een liturgie voor de ziekenzalving. De Raad van Kerken en de Evangelische Alliantie organiseren tegenwoordig samen de gebedsweek voor de eenheid der christenen. Net zo min als op het Malieveld zal dat gebed direct alle verdeeldheid genezen, maar een gelovig mens kan niet niet bidden! Daar heeft die kakelbonte vreemde vogel uit Tulsa de Nederlandse theologische musenkolonie bij bepaald.

ROB VAN ESSEN

IN - DRUK

VERBOUWEN EN BEWAREN

Hoer het met de verbouwing staat? Leuk dat u het vraagt! Half februari trakteerden we onze aannemer en zijn mannen op koffie met gebak, want na drie maanden zat de klus erop.

Twee levensgevaarlijke zoldertrappetjes hebben plaats gemaakt voor een mooi trappenhuis. Onze slaapkamer is een derde in omvang toegenomen en we zijn op zolder een toegankelijke logeerkamer rijker. Inmiddels zijn de schilders nu druk bezig alles een fris kleurtje te geven. En gelukkig is Frans Bromet niet langs geweest om ons van achter zijn camera te vragen of onze relatie tegen al het slopen en verbouwen bestand was.

De door de vorige bewoners weggewerkte balken zijn weer aan het licht gekomen. Gebutst door de tijd, door gesmede spijkers met vierkante koppen

doorboord. Of hij al die beschadigingen weg moest werken, vroeg de schilder. Wij hadden besloten van niet. In de witte verf mogen straks de sporen van de tijd zichtbaar blijven. Zo'n twee eeuwen hebben die balken het huis gestut, vloeren gedragen en de constructie bijeen gehouden. Sinds mijn vrouw Neeltje en ik vijf jaar geleden een nieuw begin maakten, schuilen we hier tegen de storm en vieren we het leven.

Net als bij mijn tante in Nunspeet zestig jaar geleden, speelt ons leven zich voor een groot deel af rond de keukentafel. We eten er, vertellen elkaar wat ons bezig houdt en ik voorzie gasten en familie van cappuccino. En 's avonds, als de toeristen en de auto's Delft wel gezien hebben, is het bij ons zo stil als eens op de Veluwe. U begrijpt dus wel waarom wij ons huis 'levensloopbestendig' heb-

ben laten maken. Fietsen in de Delftse Hout, winkelen in Den Haag en in Delft naar de markt, daar krijgt u overwinteren in Portugal van mij voor cadeau.

Nog even terug naar onze verbouwing. We verwijderden schrootjes uit de jaren zeventig, vonden in de voormalige kinderkamer een poster van een lief konijn, en sinds lang weggewerkte luiken in de plafonds. Een bejaarde man belde bij ons aan en vertelde dat hij geboren was in de kamer die nu bij ons als huiskamer in gebruik is. Kortom, zo'n oud huis plooit zich steeds weer gastvrij naar de bewoners, maar blijft tegelijk zichzelf.

Daar moest ik aan denken toen De Oase als 'Buurt-en-kerkhuis' heropend werd in februari. Aanvankelijk verving De Oase de afgebroken her-

vormde Oranjekerk. De Oase ging later als diaconaal centrum verder en de mensen van de Oranjekerk betrokken, samen met de gereformeerden van de Laakkkerk, de Laakkapel (toen Andreas-kerk).

En nu, na een ingrijpende verbouwing, herbergt De Oase de voedselbank, de bibliotheek, activiteiten voor Afrikaanse vrouwen en is er 'kerk in Laak'. Het is er nooit zo stil als op de Veluwe, maar het blijkt wel een 'levensloopbestendig' gebouw. Door de jaren heen is het een plek gebleken die zich gastvrij om de bezoekers plooit, maar ze niet verstikt. Daarvoor zijn wel steeds mensen nodig die het waagstuk van verbouwen aandurven, maar tegelijk bewaren of weer aan het licht brengen welk visioen de bouwers voor ogen stond.

ROB VAN ESSEN

Aandachtscentrum bestaat dertig jaar

'Ze eisen nu een tweede kopje koffie'

INTERVIEW De bezoekers van het Aandachtscentrum worden veeleisender. Toch slagen ongeveer vijftig vrijwilligers erin deze unieke ontmoetingsplek draaiende te houden. Portret van een oase van rust in de schaduw van de Grote Markt.

ZOALS BIJ EEN JUWELIER MOET JE OOK IN DE Schoolstraat aanbellen om binnen te komen. Een vrouw opent de deur, geeft een hand en stelt zich voor. 'De buitendeur zit dicht voor de veiligheid van de vrijwilligers', vertelt ze. Ik stap een pijpenla binnen, zo oogt het langgerekte interieur. Een rek met veelkleurige ansichtkaarten en levendige schilderijen aan de wand trekken mijn aandacht. Tien bezoekers keuvelen met elkaar.

'Wilt u een kopje koffie?', vraagt mijn gastvrouw en schuift een warme mok in mijn handen. Als een van de vijftig vrijwilligers voert zij dit begroetingsritueel uit voor dagelijks zo'n veertig gasten. Alcoholverslaafden, daklozen, armen en bezoekers die in de war zijn, delen hier al dertig jaar hun verhaal.

Aan een leestafel nipt Hans aan zijn bakkie. Hij komt hier al tien jaar en vindt het geweldig. Spontaan draagt hij een gedicht voor, geschreven voor het zesde lustrum. Daarna toont hij een zelfgeschreven brief voor de lezersrubriek van het *Algemeen Dagblad*. Over de kwestie Noord-Korea. 'Ik doe een voorstel voor een bezoeksregeling tussen Noord en Zuid. Sancties helpen niet. Kijk maar wat er in Duitsland is gebeurd met de Muur. We moeten leren van het oordeel van koning Salomo in de Bijbel.'

Ronald in het casino

Voor tienens 's ochtends staan de eerste gasten al voor de deur. Na hun bezoek trekken ze vaak naar de bibliotheek, het Sterhuis of Leger des Heils. 'Ze kennen elkaar onderling', weet Tiny Hielema, 'het is een soort circuit'. Hielema (72, protestants) is elf jaar vrijwilliger

en kent alle bezoekers bij naam. Ontroerd denkt ze aan een jood uit Rotterdam die hier ieder jaar op 4 mei langskomt. 'Op Nationale Dodenherdenking weet hij zich geen raad. Bij ons vindt hij zijn toevlucht.'

Marinus Geradts (65, rooms-katholiek) is nog geen jaar vrijwilliger. Zijn gezicht straalt wan-

'Ronald is zo'n schat!'

neer hij vertelt over de gesprekken. 'Ronald bijvoorbeeld is zo'n schat! Hij liet mij zijn portemonnee zien met honderd euro. Gewonnen in een casino. Waar hij het aan moest uitgeven, vroeg hij. Later verscheen hij met nieuwe schoenen. Zulke ervaringen geven mij het gevoel dat ik er echt voor ze ben.'

De jongste vrijwilliger, een studente van 21, is kleindochter van een oudere vrijwilliger.

Minder drugsverslaafden

Het Oecumenisch Aandachtscentrum is een oase van rust in de binnenstad. Meestal praten vrijwilligers en bezoekers zacht met elkaar. Maar soms is er stampij. Iemand die een medewerker had omgeduwd is voor een jaar geschorst. De man weet dat hij niet meer welkom is. De vrijwilligers zijn wel wat gewend; van geschreeuw kijkt niemand meer op. Hielema: 'Ik denk dat er bij de Dodenherdenking op de Dam in Amsterdam geen paniek was uitgebroken als er alleen vrijwilligers van het Aandachtscentrum hadden gestaan.'

Ze heeft de bezoekers wel zien veranderen. 'Ze zijn dwingend geworden, eisen bijvoorbeeld

FOTO: ROBIER CHANG

Vrijwilliger Marinus Geradts (l) schenkt collega Tiny Hielema (r) een bakkie, zoals dagelijks aan tientallen bezoekers.

zomaar een tweede kopje koffie.' En er komen minder drugsverslaafden, voor wie tegenwoordig andere opvang is. Soms maant ze gasten weg te gaan. 'We zijn geen opvangcentrum of hangplek. "Ga eens een stukje wandelen", zeg ik dan.'

Hartekreten

De ontmoetingsplek heeft een stilte-ruimte. Bezoekers bidden of mediteren er, branden een kaarsje

of luchten hun hart in het kretenboek. 'Dank u God' en 'Help, help mij', staat er geschreven. 'Tijdens het gebed voel ik God, of Liefde', maakt bezoeker Els kenbaar. 'Door het gebed slaapt ze beter', zegt Hielema. 'Ik zei haar: nou Els, dat is beter dan een slaappil.'

De ceremonie tijdens het middaggebed vindt Hielema ontroerend. 'Iedereen leest een stukje voor uit de Bijbel. Dat doen ze graag en goed. Dan bidden ze voor ooms, tantes en armen. Niet iedereen doet mee; sommigen vinden de emoties te confronterend. "Ik ga niet mee, want dan moet ik gelijk huilen", vertelde iemand mij laatst.' Geradts: 'Ze zijn dan fanatiek, bijna griezelig. Er was laatst een vrouw die twintig euro voor God had neergelegd. Ze werd boos toen we het haar wilden teruggeven.' En in de verkiezingstijd zei iemand vorig jaar dat Jezus dé kandidaat was.

Griezelig?

Om de zes weken nodigt het Aandachtscentrum een kunstenaar uit om in de ontmoetingsruimte te exposeren. Permanent hangt er een wandkleed van de bruijloft van Kana, gemaakt door de vader van cabaretier Paul van Vliet. Het streven is meer toevallige voorbijgangers te trekken. Dat is nog niet erg gelukt, ondanks de uitnodigende etalage. De drempel blijkt voor veel passanten te hoog. 'Ze vinden het een beetje griezelig', vertelt iemand. In de hoop een gevarieerder publiek te verwelkomen, denken de medewerkers er al een tijdje over het pand een frissere uitstraling te geven.

HANS HEMMES

Feestprogramma met muziek

Het dertigjarig bestaan wordt gevierd op zaterdag 20 april vanaf 10 uur.

Om 13:30 uur opent Paul van Vliet een tentoonstelling van kunstwerken van de afgelopen dertig jaar. Burgemeester Jozias van Aartsen wordt ook verwacht. Vanaf 17:00 uur is er in de Lutherse kerk een toneelvoorstelling. Aansluitend muziek en een maaltijd. Er komt een jubileumkrant uit met bijdragen van bezoekers.

Buurtgroep maakt plan voor Vredeskapel

Valkenboskerk wil naar Goede Herderkapel

NIUWS Overall in Den Haag worden de gevolgen zichtbaar van het besluit van de Protestantse Gemeente acht kerken van de hand te doen.

DE LEDEN VAN DE VALKENBOSKERK werken een plan uit om de nabijgelegen Goede Herderkapel (Meidoornstraat, Heesterbuurt) in gebruik te nemen als nieuw kerkpand. 'Onze eerste prioriteit is de wijkgemeente bij elkaar te houden', aldus Hans-Bert Griffioen van de Valkenboskerk. Volgens hem valt de gemeente uit elkaar als gekozen wordt voor de tekentafeloplossing van de Protestantse Gemeente. Volgens het besluit van de algemene kerkenraad zou de Valkenboskerk moeten samengaan met de Marcuskerk (Moerwijk).

Versplintering tegengaan

Onderzoek heeft aangetoond, aldus Griffioen, dat hooguit een handjevol leden naar de verre Marcuskerk overstapt. De rest van de circa honderd regelmatige kerkgangers zou opteren voor de Bosbeskapel of voor andere kerken. Ook wordt rekening gehouden met leden die dan helemaal afhaken. 'Ervaring elders leert dat je bij een reorganisatie een derde van je leden verliest.'

Om dat risico te voorkomen, en om versplintering tegen te gaan, probeert de Valkenboskerk de hele gemeente te laten verhuizen naar de Goede Herderkapel. Het profiel van de gemeente, met naar verhouding veel jongeren, kan dan verder worden uitgebouwd. De Goede Herderkapel is eigendom van een stichting, die al banden heeft met leden van de Valkenboskerk. Voor de kapel moet huur worden betaald,

maar in het plan is inbegrepen dat de exploitatie van de kapel sterk wordt verbeterd, waardoor de uiteindelijke kosten kunnen meevallen.

Buurtcentrum

In de Vredeskapel (Archipel) wordt met ingang van Pinksteren nog slechts een dienst per maand gehouden. Met Pinksteren 2014 wordt de kapel gesloten. Alle diensten worden dan in de Duinzichtkerk gehouden. Een werkgroep van buurtbewoners en kerkleden werkt momenteel aan een plan om voor de Vredeskapel een passende be-

De Vredeskapel aan de Malakkastraat in de Archipelbuurt.

stemming te vinden. Onderzoek moet uitwijzen welke ideeën er in de buurt leven 'voor een nieuw leven voor het gebouw', aldus Arend-Jaap van der Lely. 'We vinden het belangrijk dat de Vredeskapel als beeldbepalend gebouw voor de buurt behouden blijft en een waardige bestemming krijgt.' Belangrijk is wat de eigenaar, de Protestantse Gemeente, met het gebouw

voor ogen heeft, aldus Van der Lely. 'We willen graag overleggen wat de mogelijkheden voor ons zijn.' De Vredeskapel is van binnen en buiten rijksmonument. Voor herstel van het dak is 1,5 ton subsidie toegezegd; tweederde van het bedrag dat nodig is.

Overleg met het wijkcomité Archipel/Willemspark staat ook op het lijstje. Het comité heeft aan de achterzijde van de kapel een buurtcentrum. Samenvoeging van beide gebouwen is niet onmogelijk. Tenslotte is overleg met de gemeente Den Haag nodig, omdat de kapel een kerkelijke bestemming heeft en de vraag van migrantenkerken naar gebedsruimten groot is.

Bethelkapel

Voor de Bethelkapel (Thomas Schwenckestraat, Valkenbos) is een plan in de maak om het gebouw ingrijpend te renoveren en het te bestemmen als dia-

conaal kerkhuis voor de wijkgemeente van de Bergkerk en de Maranathakerk. De Diaconie is met dit plan akkoord en wil in het project investeren. Er worden nog externe fondsen gezocht om de ambitieuze opzet mogelijk te maken. De Bethelkapel wordt in juni aan de zondagse eredienst onttrokken.

JAN GOOSSENSSEN

Gemeente haalt bakzeil

Kerken weer welkom als stembureau

NIUWS Kerken mogen weer dienst doen als stembureau. Dat heeft het gemeentebestuur van Den Haag besloten. Daarmee wordt een eerder besluit teruggedraaid.

Bij de volgende verkiezingen zullen kerken niet meer categorisch worden uitgesloten als stembureau. Deze opmerkelijke koerswijziging heeft het Haagse gemeentebestuur bekend gemaakt. Ook moskeën kunnen stembureau zijn. Bij de selectie wordt het voornaamste criterium of een bureau goed 'in de loop' ligt. Kiezers moeten niet gehinderd worden door fysieke of psychologische drempels, aldus de gemeente. Met andere woorden: stembureaus moeten makkelijk toegankelijk zijn en door hun aard geen weerzin opwekken.

Afstand van ambtenaar

Nieuw is, dat kerken in de ogen van het gemeentebestuur niet langer gezien worden als locaties die per definitie burgers afschrikken. Dat was het officiële argument waarmee burgemeester Jozias van Aartsen achteraf zijn besluit toelichtte om kerkzaaltjes te schrappen. Daarvoor hadden ambtenaren kerkbeheerders gebeld met het argument dat het een 'persoonlijk, politiek besluit van de burgemeester' betrof en dat de scheiding van kerk en staat niet langer toestond dat burgers in een kerkzaaltje gingen stemmen. Tijdens een commissievergadering van de gemeenteraad nam Van Aartsen afstand van de ambtenaar die dat had gezegd. Hij zei dat het gemeentebestuur andere motieven had: de opkomstcijfers moeten omhoog en men dacht dat kerken die doelstelling in de

weg stonden. Overigens worden kerken niet *con amore* teruggehaald als stembureau. De nieuwe lijn van de gemeente is dat volgend jaar 'nog meer stembureaus' worden gevestigd in laagdrempelige, druk bezochte locaties. 'Indien onverhoopt blijkt dat deze locaties in een bepaalde wijk door omstandigheden niet beschikbaar zijn, dan zijn uiteraard alternatieven aan de orde waarbij kerkelijke locaties uiteraard mee in ogenschouw worden genomen.'

Opkomst verder gedaald

De nieuwe lijn volgt na massale kritiek op het besluit van de gemeente om kerken categorisch uit te sluiten als stembureau. Overigens is daardoor de opkomst in Den Haag vorig jaar september niet gestegen, zoals de bedoeling was, maar opnieuw verder gedaald. Het gemeentebestuur wijst op een positief puntje: de daling is landelijk nog sterker geweest.

Het bevreesde de burgemeester, zei hij in de commissievergadering, dat pas maanden nadat de koster keurig waren opgebeld, het schrappen van de kerkelijke stembureaus een politieke rel werd. De burgemeester wist niet dat waarschijnlijk geen van de achtentwintig koster intern alarm had geslagen. Pas toen één kerkbestuurder zelf informeerde, ging het balletje rollen. De bewuste ambtenaar belde terug en kreeg een bestuurder aan de lijn die journalist is. Deze man spitste zijn oren toen hij van de scheiding van kerk en staat als argument vernam. Zijn collega is bevriend met een raads-lid. Zo kwam de stemhokjesaffaire pas in de zomer in het nieuws.

JAN GOOSSENSSEN

Monique Frank, oud-ambassadeur

Van de Heilige Stoel naar de luie bank

INTERVIEW Een van de Vaticaankeisers die de verkiezing van paus Franciscus op de voet volgden, is oud-ambassadeur Monique Frank. 'Zo'n oud ritueel, het is toch onwerkelijk.'

WAT DOET EEN AMBASSADEUR bij het Vaticaan na haar pensionering? Monique Frank uit Den Haag volgde de pausverkiezing op de voet via sms'jes, telefoontjes en Rai Uno, en verbaasde zich over de reacties van Nederlandse kinderen.

'Gisteravond heb ik bij vrienden opgepast. Het meisje van elf zei: "Romemonique – zo noemt ze mij omdat ik in Rome heb gewoond – waarom moet de paus zijn hotelrekening betalen?" Dat was in het nieuws. Nou Isabel, zei ik, de paus heeft eerst een paar dagen in een hotel gezeten, voordat alle kardinalen gingen stemmen. Wat schattig van zo'n meisje hè. Aandoenlijk.'

De dagen van oud-ambassadeur Frank zijn tot overzichtelijker proporties teruggebracht. De residentie in de Eeuwige Stad heeft sinds vier jaar plaats gemaakt voor een appartement in het Benoordenhout. Wat gebleven is, is de

actieve belangstelling voor de kerk. De historische Friezenkerk naast de Sint Pieter is tot haar tevredenheid verruild voor de Haagse Paschaliskerk, waar ze vrijwilligster is geworden. De oud-ambassadeur, gewend aan het comfort van een diplomatenbestaan op vier 'posten', ontvangt nu als gastvrouw bezoekers, neemt de telefoon

'Al die prelaten, het is toch een bolwerk van mannen'

aan en houdt adressenbestanden bij. 'Ach, op de ambassade deed ik na sluitingstijd ook praktisch werk', zegt ze. 'Maar goed, vergeleken met vroeger heb ik nu zeeën van tijd.'

Na bijna veertig jaar de vertegenwoordigster van Hare Majesteit in den vreemde te zijn geweest, was de terug-

FOTO ROGER CHANG

Monique Frank: 'Een Latijns-Amerikaan, ik heb het voorspeld.'

keer naar Nederland wel even overschakelen, zegt Frank. Ze mist Rome, zeker. Ze was de laatste ambassadeur die in 2005 bij de toen al ernstig zieke paus Johannes Paulus II haar geloofsbrieven aanbood. Toen het conclaaf bijeen was waar Benedictus VI zou worden gekozen, zat ze letterlijk op de eerste rang.

'De ambassade lag naast het Vaticaan. Als er weer gestemd was, liepen we zó

het plein op. Kijken welke kleur de rook had.'

Het is te hopen, zegt Frank, reagerend op de schandalen waarmee het Vaticaan de laatste jaren het nieuws haalde, dat de nieuwe paus snel de bezem door het bestuursapparaat haalt. 'Al die prelaten, het is toch een bolwerk van mannen. De inbreng van vrouwen op hoge posities is vrijwel nihil. Ik beweer niet

dat mannen slechter of vatbaarder voor corruptie zijn, maar een evenwicht tussen mannen en vrouwen lijkt me in iedere organisatie gezonder.'

Ook in Rome had Monique Frank er geen moeite mee om de dingen bij de naam te noemen. 'Ik hoorde soms aan diners: "Daar hebben we Monique weer met haar ondeugende opmerkingen."

Hoewel ze de verkiezing van paus Franciscus niet meer in functie bij de Heilige Stoel heeft gevolgd maar gewoon op de luie bank thuis, was Monique Frank opnieuw onder de indruk van de oude rituelen die daar, ver weg, werden voltrokken. 'Het is toch onwerkelijk, het bericht aan de wereld dat via zo'n pijpje naar buiten komt. Dat bestaat nergens.' Ze is blij dat haar wens is verhoord: een paus uit Latijns-Amerika, waar wereldwijd ruim vier van de tien rooms-katholieken wonen. 'Ik heb het voorspeld.'

En nu moet ze snel naar 'mijn schooltje in Berkel-Rodenrijs'. Een paar hoogbegaafde scholieren geeft ze Franse les. Want van stilzitten, daar houdt de oud-ambassadeur van het Koninkrijk der Nederlanden nog steeds niet van. Eergisteren was er een vergadering van Justitia et Pax. En zondag mengt ze zich weer onder de Haagse parochianen.

JAN GOOSSENSSEN

FOTO MATTHIJS TERMEER

Vrijwilliger Francisca prijs boeken voor de verkoop.

Emmausgemeenschap in Den Haag

Leven van oude stoelen en gezelligheid

REPORTAGE Wat brengt een kok en vrachtwagenchauffeur ertoe samen te gaan wonen en tweedehands spullen te verkopen? Op bezoek bij de meest seculiere kloostergemeenschap van Den Haag: Emmaus.

SAMEN WONEN, SAMEN WERKEN, samen delen: wat begon met een bondig levensmotto, is uitgegroeid tot een wereldwijde woon-werkbeweging. In 1949 spoorde de Franse religieus Abbé Pierre (1912-2007) voddenrapers uit Parijs aan, een gezamenlijk bestaan op te bouwen met de verkoop van oude spullen. Hij wilde hen nieuwe hoop geven. De eerste gemeenschap noemde hij Emmaus, 'warme baden' in het Hebreeuws. Aan de Prinsegracht 36 is een van de tegenwoordig 317 groepen gehuisvest.

Winkel van Sinkel

'Hoop geven aan wanhopigen', vat Mario Ketelaars de doelstelling van de Emmausgemeenschap samen. 'Het is de bedoeling dat mensen hiervandaan beter weggaan dan ze gekomen zijn.' Mario en Beppie Ketelaars zijn twee van de negen vaste bewoners en verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de woon-werkgemeenschap. Ieder

die het moeilijk heeft of zijn leven een nieuwe wending wil geven kan bij hen aankloppen, met uitzondering van wie professionele hulp nodig heeft. 'We zijn geen zorgverleners', benadrukt Mario. 'We bieden eten, gezelligheid, werk en een thuis aan mensen om hun leven weer op orde te krijgen.'

De 'huisregels' zijn eenvoudig: wie komt wonen krijgt een slaapplek, eten en zakgeld. In ruil daarvoor moeten de bewoners zes uur per dag be-

Niemand wil een door de kat kapot gekrabde bank vol vlekken

schikbaar zijn voor gemeenschapswerk en meehelpen met de gezamenlijke maaltijden. Om de boel draaiende te houden halen ze bij inwoners van Den Haag en omstreken wekelijks tweedehands spullen op. Wie dat wil, kan ook zelf spullen langs brengen. Sommige voorwerpen krijgen een opknappbeurt in de werkplaats. Twee keer per week zijn kooplustigen

welkom in het historische pand. De ruimten op de begane grond zijn ingericht als 'Winkel van Sinkel' met speelgoed, meubels, keukengerei, kleding, schoenen, boeken, noem maar op. De belangstelling is zo groot, dat de woongemeenschap zelfvoorzienend is. Emmaus is zelfs tamelijk kieskeurig: de aangeleverde waren moeten bruikbaar zijn. Er is geen interesse voor een – bijvoorbeeld – door de kat kapot gekrabde zitbank vol vlekken met als voorwendsel dat je daar best nog op kunt zitten. 'Niemand is daar blij mee!', zegt Mario met lichte stemverheffing.

De kopers zijn Hagenaars van velerlei pluimage: verzamelaars, opkopers, studenten, mensen met een uitkering.

Koken met een jurist

Aan de lunchtafel op de eerste etage zetten Hieke, Cees en Mario hun tanden in een maaltijd van vooral biologisch-dynamische etenswaren. Hoe bracht het lot hen hier?

Cees was zeventien jaar lang vrachtwagenchauffeur, tot hij gedwongen werd zijn heil hier te zoeken. Inmiddels heeft hij een woning gevonden en is hij druk met het zoeken van een baan als kok, het vak dat hij ook bij Emmaus uitoefent.

Hieke noemt zich 'praktisch idealist' en is bezig aan een 'pelgrimstocht' langs alle Emmausgemeenschappen in Nederland. 'Huisje-boompje-beestje heb ik wel gezien', zegt ze, 'ik wil mijn energie inzetten voor Emmaus'. Mario Ketelaars meldde zich in 1975 bij de eerste Nederlandse Emmausgemeenschap in het Brabantse Langeweg. Na omzwingen langs een keur aan Emmaus-gemeenschappen kwam hij in 1992 terecht in Den Haag. Ketelaars is van oorsprong rooms-katholiek, maar noemt de Emmausgedachte eerder humanistisch.

Weer een ander vond zijn thuis bij Emmaus na het besef dat een afgeronde rechtenstudie, en geld, geen levensgeluk zouden brengen.

En dan is daar Francisca (73), sinds veertien jaar vrijwilliger. Ze is vanmorgen om tien uur van huis vertrokken, in de verwachting niet voor tien vanavond weer thuis te zijn. Ze schrijft prijzen in de nieuw ingekomen boeken en dat neemt altijd veel tijd in beslag.

MATTHIJS TERMEER

INFO: EMMAUSDENHAAG.NL

Enige kerk van Berlage verkocht

Liefde van de Heer in een hotelzaaltje

REPORTAGE Nog meer Haagse kerken gaan dicht. Het kerkgenootschap Christian Science heeft 'haar' rijksmonument, een ontwerp van geloofsgenoot en architect Berlage, al vaarwel gezegd.

De Amerikaanse Mary Baker Eddy (1821-1910) was een zorghoudster. Ze hoorde stemmen van geesten en leed een chronische ziekte. De bijbelse verhalen over genezing schonken haar hoop en, zoals ze later beschreef in de bestseller *Science and Health with Key to the Scriptures*, een wonderbaarlijke genezing. Op dit boek 'bouwde' zij in 1894 haar eerste kerk. De geloofsbeweging noemde zich Christian Science, naar het geloof dat de boodschap van Christus een wetenschap is die de mens kan genezen.

Hendrikus Petrus Berlage, architect en stedenbouwkundige (1856-1934), voelde zich tot dit geloof aangetrokken. Het inspireerde zijn enige ontwerp van een kolossaal kerkgebouw: de First Church of Christ, Scientist, tussen 1925 en 1927 opgetrokken aan de Andries Bickerweg. Sommigen noemen het de mooiste kerk van Den Haag. Maar de gemeenschap heeft haar glorie achter de rug; de zeven-

'Christian Science is hier de onovertroffen panacee', leest Hetty Stomps even later voor uit het leerboek.

Stomps vertelt dat hun eigen gebouw is verkocht aan een kunstverzamelaar. 'Hij wil er een museum in vestigen, en kunstenaars ruimte bieden. Het zaaltje in Hotel Petit waar we nu zitten, huren we voor de zondagochtend en eenmaal per maand op woensdagavond. Of we hier altijd blijven? Geen idee. Voorlopig is het goed.' Aan de Laan van Meerdervoort heeft de ge-

Het gebouw First Church of Christ, Scientist, een ontwerp van H.P. Berlage.

meenschap een leeskamer. 'Daar kan iedereen terecht voor het lezen, lenen en kopen van boeken over Christian Science.'

Pubers

Het kerkgenootschap werft geen leden. De toekomst vindt Stomps moeilijk te voorspellen. 'Onze mensen zijn toegewijd en dankbaar. We leven nu eenmaal in een tijd van ontkerkelijking. Jongeren zijn in hun puberteit het moeilijkst aan de kerk vast te houden. Vroeger hadden we een zondagschool en waren we met meer. Het was makkelijker sociale activiteiten te organiseren.'

JESSE BUDDING

EVAN MEHLENBACHER, LID VAN CHRISTIAN SCIENCE, GEEFT EEN LEZING OVER 'LEVEN IN OVERVLOED'. ENGELSTALIG, MET EEN NEDERLANDSE VERTALING. ZATERDAG 20 APRIL, 14:00 UUR. MUSEUM, STADSHOUDERSLAAN 37. TOEGANG VRIJ.

'Jongeren zijn moeilijk te boeien'

honderd zitplaatsen zijn koud geworden. Vorig najaar sloot de kerk haar deuren. Vandaag, op een voorjaarse zondagmorgen, komen twaalf leden bijeen in een hotelzaaltje even verderop.

Museum

De dienst van dit kerkgenootschap is op zijn minst 'strak'. Geen preek, louter teksten uit de bijbel en het leerboek van Christian Science. 'Oprecht is het woord van de Heer, alles wat hij doet is betrouwbaar. Hij heeft recht en gerechtigheid lief', klinkt het uit Psalm 33.

advertenties

Monuta

ik weet hoe ze begraven wil worden
maar hoe regel ik dat?

Met één telefoontje nemen we al uw zorgen uit handen. Bij ons staan uw persoonlijke wensen centraal.

Bij Monuta in Den Haag denken we graag met u mee.
bel 070 - 306 54 54
Monuta 1 Statenhuys
Statenlaan 78, Den Haag
bel 070 - 360 39 05
Monuta Innemeer
Laan van Eik en Duinen 38, Den Haag
www.monuta.nl

Nacht van de Hoop

Voor de vierde keer wordt in Den Haag de Nacht van de Hoop gehouden, dit jaar in het Humanity House. Dit ervaringsmuseum wil bezoekers aan den lijve laten ondervinden hoe het is om in een conflicten- of rampengebied te verkeren. De Nacht staat in het teken van 'vluchten en hoop'. Er zijn workshops met kunst, muziek, dans, verhalen en theater. Bezoekers stellen hun eigen programma samen en sluiten 's ochtends af met een ontbijt.

ZATERDAG 30 MAART, 23:00-07:00
UUR. PRINSEGRACHT 8. TOEGANG
€ 10 (INCL. ONTBIJT). RESERVEREN:
NACHTVANDEHOOP.NL

Van Der Helm
uitvaartzorg

persoonlijke begeleiding bij uitvaarten... van mens tot mens...

070 - 335 03 97 - www.vdhuz.nl

Engelen & Spoor
UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen

Verzorgen en hulp bij verzekeringen en deposito's

Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorghvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassastraat 110, 's-Gravenhage
Tel. (070) 350 7000
(dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl www.engelenenspoor.nl

Fa. A. H. Kerkhof & Zn
uitvaartzorg sinds 1892

BEGRAFENISSEN - CREMATIES
Traditioneel - Persoonlijk - Eigentijds

o.a. beschikbare rouwcentra in de regio
„SORGHVLIET” Groot Hertoginnelaan 1
„WALDECK” Oude Haagweg 28 Loosduinen
THUIS-opbaring met vereiste middelen en zorg

- Vastlegging persoonlijke wensen in een wilsbeschikking
- Kostenbegroting, -informatie
- Uitvaartverzekering (geïndexeerd)
- Deposito (waardevast)
- Uitvaartverzorging op alle begraafplaatsen en crematoria en voor elke verzekeringsmaatschappij in Nederland

Kantoor en bespreekruimte
Groot Hertoginnelaan 227 - Den Haag
telefoon
070 - 3451676

Protestantse Kerk, kerken per stadswijk

Stadswijken	Kerkgebouwen	Tijd	zondag 7 april	zondag 14 april	zondag 21 april	zondag 28 april
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10.30	ds KJ Koffeman HA	ds WTV Verhoeven	Dominicusdienst De Elementen: Vuur	ds I Bakker
Benoordenhout Archipel Willemspark	Duinzichtkerk van Hogenhoucklaan 89	10.00	ds AR de Meij Mecima	ds C van Duinen	mw LJ Ridderhof-Boon	ds C van Duinen
Bezuidenhout	Vredeskapel Malakkastraat 1	10.30	ds D Sikkema Z'meer	dr Ch van der Leest	ds C van Duinen S/T	ds Chr Donner
Mariahoeve	Christus Triumfatorkerk Juliana v Stolberglaan 154	10.00	ds R Bosch Zeist	dr RE Stiemer	ds B Bootsma	ds Stiemer
Marlot	Kruispunt Diamanthorst 187	10.00	ds NL van Dorp	ds CM Schreuder Maass-luis HA	ds HJ van Haarlem 20/4 19u vespers	ds FB Fennema
Stadsdeel Laak	Pax Christikerk Vlamburg 2	10.00-12.00	ds JM Vellinga A'firt 12u open kerk	ds PJ Bakker 12u open kerk	ds Bakker 12u open kerk	ds P van Egmond Rijsb, 12u open kerk
Moerwijk / Morgenstond / Zuiderpark	De Oase Van Meursstraat 1	10.00	ds H Onderstal	kringviering	ds D Sikkema HA	dr JN den Toom * Delfgaw
Transvaal / Valkenbos/Rustenburg	Marcuskerk Jan Luikenlaan 90	10.00	ds T Bergsma	ds R de Reuver	dr R de Reuver	dr NW den Bok Utr
Regentessekwart. Z Vogelwijk Segbroek	Valkenboskerk Zuiderparklaan 2	10.00	vic JA de Waal Leiderdorp	ds KJ Koffeman	ds ME den Dulk	ds KH Wigboldus
Statenkwartier-0 Duinoord Zeeheldenbuurt Regentessekwartier-N	Bethelkerk Th. Schwenckestraat 30	10.00	naar de Bergkerk	ds SMA Wevers - van der Feltz	pastor MF van der Put	ds NL van Dorp
Morgenstond/Zuiderpark / Houtwijk	Bergkerk Daal en Bergselaan 50	10.00	ds O Elseman gez dnt	ds R Steenstra Ldn	ds C Schakel Asd	ds O Elseman HA
Loosduinen	Maranathakerk 2e Sweelinckstraat 156	10.30	naar de Bergkerk 10u!	ds OTh Boonstra met Bachcantate	ds O Elseman	ds OTh Boonstra
Bouwlust / Vrederust	Noorderkerk Schuijstraat 9/11	10.00-19.00	ds WL Pera Leersum	ds D Sikkema Z'meer	dr RE Stiemer	ds B Bootsma p.Tulling citydnt
Scheveningen Dorp	Thomaskerk Harmelenstraat 108	10.00	ds J van den Berg	ds D Sikkema Z'meer	ds JA Tielkemeijer S/T	ds Tielkemeijer
Belgisch park Statenkw. - W Duindorp	Bosbeskerk Bosbesstraat 5	10.00	ds HTH Vollebregt	dr NW den Bok Utr	mw ds N Pronk	mw A Abrahamsen - den Bok Utr
Ypenburg	Abdijkerk Willem IIIstraat 40	10.00	ds GJ van den Berg Schiedam	ds J Korf	ds Korf S/T	ds RJA Hanenburg
Leidschenveen	Ontmoetingskerk Louis Davidssstraat 2	10.00	ds Th Koelewijn	ds MJT Burema Alphen	ds J van Westenbrugge Hoek van Holland	ds J Korf S/T
	Bethelkerk Loosduinen Händellaan 50	10.00	ds LJ de Leeuw Scheveningen	dr HE Wevers	ds IA Padmos Kaag	ds HJ van Laren
	Shalom v/h Salvatorkerk Vrederustlaan 96	10.00	mw ds N Pronk	mw E van Bolhuis- Szabo HI Ambacht	ds KH Wigboldus	ds B Schoone Poeldijk
	Bethelkerk Scheveningen Jurriaan Kokstr. 173	10.00-17.00	ds D van Duivenbode jeugdendienst	ds J Maasland ds Scheltens dnt a/zee	ds J Maasland	ds J Maasland
	2e paasdag 1-4 Oude Kerk Keizerstraat 8	10.00-17.30	ds CN van Dis Nwgein ds W Glasthouwer A'firt ds E Bouman Katwijk	ds LW Smelt Bodegrvn ds FJ van Harten	ds FJ van Harten cand vd Linden Katwk	ds ten Voorde Almere ds E v Rooijen jeugdd.
	Nieuwe Badkapel Nieuwe Parklaan 90	10.00	ds OTh Boonstra	ds HJ van Haarlem S/T	ds de Meij Mecima cantate	ds HJ van Haarlem
	Prinses Julianakerk Tesselsestraat 6	10.00-17.30	ds J Maasland ds J Quist	ds FJ van Harten ds MNB Blonk Ldn	ds MF Habekotté Msdijk Arjo v d Steen jeugdd	ds FJ van Harten ds PJ Stam Katwijk
	De Toevlucht Laan van Hoornwijk 140	10.00	ds CA Beuwkes- van Ede Leersum	ds A Minnema HD	ds A Minnema kerk & schooldienst	ds B Wallet, Houten
	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	10.00	mw P Vossegat	dr M Boelen	ds ThJ Haitjema	ds F de Vries Bouwstra

Kerken in overige categorieën

PKN-kerken voor de hele stad	2e paasdag 1-4	10.00-17.00	ds LJ Vogelaar ds D v Vreeswijk 7hzn ds Z de Graaf Katwijk/R ds LJ Vogelaar	ds LJ Vogelaar HD ds A Vastenoud	ds Vogelaar ds B Jongeneel Apd ds GJ vAller Wassenr	* ds Vogelaar ds KH van Klaveren
	Houtrustkerk Beeklaan 535	10.30	mw ds MF de Vries Was-senaar	ds KH van Klaveren	ds GJ vAller Wassenr	ds KH van Klaveren
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00-10.30	ds SL Schoch	ds M R Klokke	dr MPCF Lanooij	ds Klokke cantate ds vd Meij- Seinstra
	Evang Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10.15	ds WTV Verhoeven HA	ds MMB van der Meij	ds van der Meij	
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur van der Lingen	dr vd Lingen Sainte Cène	m JB La Grouw	dr A van der Lingen
	Overige kerken voor de hele stad					
	Deutsche Evang Gemeinde Bleijenburg 5	10.30	Pfrn B Wenzlaff	Pfr E Benz-Wenzlaff	Pfrn B Wenzlaff	Prädikant U Thöle
	Doopsgezinde gemeente Paleisstraat 8	10.30	dr R Wagenaar	ds I Hasselbach - Jongema	mw ds Chr Schlette	X
	Ekklesia Brouwersgr. 2-K in steeg door hek	11.00		wijsheidstradities		stiltewiering
	Evang. Broedergemeente Herrnhutters Chasséstraat 1	10.00-11.00	Zr Chr Welschen	zr Chr Welschen	zr Chr Welschen	zr Welschen doop
Ned. Indonesische k. G.KIN Marcuskerk Den Haag of Nieuwe kerk Rijswijk	13.30-14.00	ds DK Listjabudi	ds PW Susilaradeya	ds S Tjahjadi	ds J Linandi	
Romontrantse kerk Ln v Meerderevoort hg 955	10.30	ds M Slootmans	ds RF Philipp	ds M Slootmans	dr JFGoud	
Vrije Evangelische Gem. Zoutkeetsingel 112	10.00	pastor AG Tulling	naar de Noorderkerk	ds W Verdonk	ds W Verdonk	
Ziekenhuizen						
Bronovo Ziekenhuis Bronovolaan 5	za 11.00	mw M Maarleveld MA	pastor mw E van Zijl	ds JW Steenberg	ds E Hulsmann	
Haga Ziekenhuis Leijweg 275	10.00	pater JB Beijk	pastor HW Hoefman	ds S Wevers-vdFeltz	ds L Baars	
MCH Westeinde Lijnbaan 32	10.00	pastor W Hoogendoorn	pastor A de Grijter	ds IJ Visser	pastor de Grijter	
MCH Sint Antonius-hove B. Banningin 1 Ldsch'dam	10.00	pastor AG Wessel	pastor Wessel	pastor Hoogendoorn	pastor AG Wessel	
Parnassia						
Franciscuskerk Monsterseweg 93	10.30	pastor H Delemarre christelijke viering	inloop	ds MH Kroes vrije viering	inloop	
Clarakapel Rozenbottelstraat 14	10.30	pastor H v Breukelen	pastor T van Driel	pastor T Engel	pastor van Breukelen	
Dienst met doventolk						
Koningkerk B. Inghoeslaan 4 Vbg	10.30	ds P van der Burg		ds DL Schiethart		

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

Anglican Church , Arij v d Spuiweg 1 8.30 & 11.00 Holy Communion, 9.30 All Age Worship, 18.30 evening service, Praise & Café, 4th Sunday 17.00 choral evensong	American Protestant Church Esther de Boer van Rijklaan 1 9.00 quiet traditional worship, 10.00 Praise! 11.30 traditional service with choir Maundy Thursday 19u30 Good Friday 19u30	Oud-Katholieke kerk Juffrouw Idastraat 7 eucharistievieringen: elke zondag 10u elke wo 12u45 in zolderkapel. zo 14/4 16u vesper	Volle Evangelie Gemeente Vredeskerk Maartensdijk 126 zo 10u30 NL za 19u Arabisch Vr 29/3 20u Th van Kouteren	Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91 10.00 samenkomst	Leger des Heils , Prinsegracht 57 10u samenkomst olv Major en mw Arie van Dijk met muziekcorps en zangbrigade	Bethelkerk elke maandag 19u Taizé-avondgebed Zorgvlietkerk Prins Mauritslaan 10 elke vrijdag 20u Taizé-avondgebed Elandstraatkerk elke 1e zaterdag vd maand 19u30 Taizéviering Benedictuskerk Rijswijk elke laatste vrijdag van de maand om 19.30u Taizéviering
Het Apostolisch Genootschap Loevesteinlaan 170 zo 9u30 samenkomst	Genootschap der Vrienden - Quakers Stadhouderslaan 8 10.30 stille samenkomst	Zevende Dags Adventisten , Robijnhorst 197, op zaterdag! 10u Bijbelstudie 11u Dienst				

Rooms-katholieke kerken, Nederlandstalige weekendvieringen, zie verder www.vliethaghe.nl

Centrum , Parkstr 65a, H. Jacobus Maior zo 9.00 NL, 10.15 Lat., 12.15 NL16u vespers	Schilderswijk , Hoefkade 623, H. Martha, za 19.00, zo 9.45. De Boskant , Fluwelens Burgwal 45 3e vr 17u30 koorvesper	Haagse Hout , Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, zo 11.00	Bezuidenhout , Bezuidenhoutseweg 153, OLV van Goede Raad, za 17.30	Marlot , Marlot, Bloklandenplein 15, Onbevekt Hart van Maria, zo 9.30	Zeeheldenbuurt , Elandstraat 194, Onze Lieve Vrouw Onbevekt Ontvangen, zo 11.00	Rijswijk , Sir Winston Churchillaan 372 H. Benedictus en Bernadette za 19.00, zo 9.30
Regentessekwartier , Beeklaan 188, H. Agnes, zo 10.00 *	Valkenbos , Kamperfoeliestraat 279, Kerk Titus Brandsma zo 10.30, vr 10.00	Loosduinen , Loosduinse Hoofdstraat 4, Kerk Maria van Eik en Duinen zo 10.00, za 13.00	Waldeck/Kijkduin , Aaltje Noordewierstr 4, H. Pastoor van Ars, zo 10.30	Leyenburg , Leyweg 930, Emmaüskerk, zo 10.00, 3e za 13.00.	Scheveningen , Scheveningseweg 233, H. Antonius Abt, za 17.00, zo 10.30	Rijswijk , van Vredenburgweg 69, H. Bonifatius, za 19.00, zo 11.00e

Doordeweekse diensten:

- Aandachtscentrum Schoolstraat 18 di t/m vr 13 u stilteviering
- Kloosterkerk elke wo 19.30 u vesperviering
- Evangelisch Lutherse Kerk elke wo 12.45-13 u middaggebed

Samenstelling: Kerkelijk Bureau Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage.
Opgave en wijzigingen: hagepreken@casema.nl. Telefoon (070) 385 87 07.
Adres: Diamanthorst 187, 2592 GD 's-Gravenhage.
Tehuizen publiceren intern eigen diensten, zie ook op internet: www.kerkindenhaag.nl

Symbolen: ♪ met cantorij, muziek etc; X geen dienst; * geen opgave ontvangen; ☞ zie www.kerkindenhaag.nl; ☞ voorganger met preekconsent; ✕ kerkelijk werker.

VOOR ADRESSEN VAN KERKEN ZIE PAGINA 6.

Aankondigingen voor mei/juni opgeven tot 9 april via de website: kerkinderhaag.nl

Meer agenda: kerkinderhaag.nl**(On)zin van goede doelen**

Interview met ND-journalist Gerben van IJken.

Wo 3 apr, 12:30-13:15 u ■ De Boskant

Agnes van Ardenne

Avond waarin oud-minister wordt ondervraagd over haar idealen.

Maandag 8 april, 20 u ■ De Boskant

Bezinningsavond Psalmen

Eerst in de Agneskerk, daarna in de Valkenboskerk.

Di 9 apr, 20:00 u. Za 27 apr, 10:00-15:00 u.

■ Opgave: tel. 363 80 09

Postmoderne tijd

Lezing door ds. H. Liefing bij vereniging De Christenvrouw.

Do 11 apr, 10:00 u ■ Marcuserkerk

God in restauratie

Film en begeleid gesprek over de opmars van geloof.

Do 11 apr, 14:00 u ■ Antonius Abtkerk

Pelgrimage

Van Oud Eik en Duinen naar de Abdij van Loosduinen.

Do 11 apr, 20:00 u ■ Ontmoetingskerk

Bazaar Kloosterkerk

Za 13 apr, 10:00 u

Afternoon Tea Concert

Za 13 apr, 16:00 u ■ American Protestant Church

Bonhoeffer 70 jaar geleden opgepakt

Het is deze maand zeventig jaar geleden, in april 1943, dat de Duitse theoloog Dietrich Bonhoeffer werd gearresteerd op verdenking van verzet tegen het nazi-regime. Hij werd in april 1945 opgehangen. Bonhoeffer, die slechts 39 jaar is geworden, is dankzij zijn geschriften uitgegroeid tot een visionair denker over de toekomst van het christelijk geloof. Vanaf de dag in 1933 waarop Hitler in Duitsland de macht overnam, keerde hij zich tegen zijn politiek AI in de jaren dertig schreef hij het boek Nachfolge, dat het christen-zijn beschrijft als radicale gehoorzaamheid aan de ethiek van de Bergrede.

Zijn nagelaten brieven zijn na de oorlog gebundeld in Verzet en overgave. Ze vormen een monument van moed en geestelijke spankracht. Ds. F.J. van Harten houdt in Scheveningen een voordracht over het godsbeeld van Bonhoeffer.

DONDERDAG 11 APRIL, 20 UUR.
MUZEE, NEPTUNUSSTRAAT 92.

Benefiet met koormuziek

Voor stichting Twarne die dolfijntherapie steunt.

Za 13 apr, 19:30 u ■ Ontmoetingskerk

Bach-cantatedienst

Uitvoering van 'Bricht dem Hungrigen dein Brot'. Dirigent: Arie Eikelboom. Voorganger: ds. Otto Boonstra.

Zo 14 apr, 10:30 u ■ Maranathakerk

Concert Cantamare

Klassieke muziek door zangeressen van de Haagse Academy of Vocal Arts.

Zo 14 apr, 17-18 u ■ Maranathakerk.

De Bergrede

Gesprekkring over de rede in de levenspraktijk. Leiding: ds. Lenie Vollebregt.

Ma 15 apr, 14:30 u ■ Bosbeskapel

Is geluk te achterhalen?

Lunch en lezing door Amsterdams priester Jim de Boskant.

Ma 15 apr, 17:30 u ■ De Boskant ■ opgave: deboskant.nl

Schuilkerken ontdekken

Wandeling met aansluitend concert.

Wo 17 apr, 13:30 u ■ De Boskant ■ opgave: deboskant.nl

Haar naam was Sarah

Oorlogsfilm en nagesprek.

Do 18 apr, 19:30 u ■ Ontmoetingskerk

Paradijs of utopie?

Wijsgerige kring over o.a. scheppings- en seculier denken.

Do 18 apr, 20:00 u ■ Houtrustkerk

Volksmuziek als inspiratie

Authentieke jazz, klezmer, flamenco en tango. Door het Orion ensemble.

Do 18 apr, 20:15 u ■ Kloosterkerk

Wandelen met Ter Linden

Ds. Carel ter Linden over een moderne lezing van bijbelwonderen.

Di 23 apr, 20:00 u ■ Antonius Abtkerk - opgave: 354 17 42

INGEZONDEN**Preekrijger**

'Toen ik in de Maranathakerk kwam volgde ik de legendarische Wim van der Zee op. Een aantal adepten stapte over naar de Kloosterkerk, waar ook een preekrijger op de kansel stond.'

Aldus ds. IJjo Akkerman in zijn afscheidsinterview in het vorige nummer van Kerk in Den Haag. Daarmee zet hij twee begenadigde predikers - zijn voorganger (Wim van der Zee) en zijn toenmalige collega (Carel ter Linden) - zomaar even weg als 'preekrijgers'. Jammer als de druiven bij het emeritaat nog steeds zo zuur zijn.

Nu getuigt het van zelfkennis en deemoed als een predikant bij zijn afscheid zijn eigen preken niet ziet als zijn sterkste kant. Maar die preken worden er niet beter van door collega's publiekelijk uit te maken voor 'preekrijgers'. 'Wat gaat u na uw emeritaat doen?', wordt ds. Akkerman aan het slot gevraagd. Hij zegt hij dat hij tot 2014 voorzitter blijft van de algemene kerkeraad van de Protestantse Gemeente. Voor zo'n onverzadigbare vergaderhonger is een klassieke benaming in de kerk. Vergaderrijger.

LEO DE LEEUW
emeritus-predikant Nieuwe Badkapel

Antonius van Padua

Lezing over de 'patroon' van De Boskant door John Batist.

Wo 24 apr, 20:00 u ■ De Boskant - opgave: deboskant.nl

Avond over kerksluitingen**'Voorzichtig met schaalvergroting'**

AGENDA Wat is wijsheid bij de reorganisatie van kerken? Een advies van godsdienstpsycholoog Jacques Janssen. 'Koester de kleinschaligheid. Ga niet te snel over tot schaalvergroting.'

'Elke reorganisatie leidt tot inkringing en ledenverlies. Gelovigen beleven hun godsdienst altijd in relatie tot hun directe leefomgeving. Wees daarom zuinig op de schaal die er nu is. Dat geldt ook voor de grote stad.'

Aldus cultuur- en godsdienstpsycholoog professor Jacques Janssen (Nijmegen) bij wijze van advies aan Haagse rooms-katholieke en protestantse kerkbestuurders. Overal worden kerken gesloten en gelovigen aangemoedigd hun heil in grotere verbanden te zoeken.

Janssen, die vooral ervaring heeft met de rooms-katholieke kerk, meent dat de kerkelijke leiding op het gebied van de herstructurering van parochies 'volledig de koers kwijt is'. 'Bisdommen voegen parochies samen en pro-

beren overal de leiding over te nemen. Maar dat kunnen ze helemaal niet. Gevolg is wel, dat veel parochies wegwijnen.'

Janssen voert het woord op een bijeenkomst die gewijd is aan de golf van kerksluitingen op dit moment. Andere sprekers zijn Cees Dekker, hoogleraar moleculaire biofysica in Delft en een vooraanstaand lid van de evangelische kerken, en Piet Hein Donner, vicevoorzitter van de Raad van State en gemeentelid van de Duinzichtkerk (Be-Noordenhout).

De thema-avond wordt georganiseerd door de Christus Triumfatorkerk (Be-zuidenhout). De organisatoren hebben bewust gezocht naar sprekers van verschillende godsdienstige oriëntatie en van verschillende opleiding: alfa, beta en gamma. 'Het is een eminent gezelschap dat het dringende probleem, hoe we de kerk van de toekomst moeten vormgeven, gaat bespreken.'

WOENSDAG 3 APRIL, 20 UUR.
CHRISTUS TRIUMFATORKERK.

Antonius Abtkerk in Byzantijnse sferen

De Oosterse en Westerse kerken vierden de eucharistie met dezelfde liturgie, tot aan het schisma in 1054. Orthodoxe en sommige katholieke kerken uit het toenmalige Byzantijnse rijk gebruiken deze ritus nog steeds. Rooms-katholiek pastoor Dolf Langerhuizen viert de Byzantijnse liturgie deze maand in de Antonius Abtkerk op Scheveningen. Na de viering worden er iconen gewijd, ge-

maakt door cursisten van schilder Martin Mandalië. Langerhuizen: 'Ook nuchtere Nederlanders ervaren iconen tegenwoordig als vensters op de eeuwigheid.'

ZONDAG 7 APRIL, 10:30 UUR.
ANTONIUS ABTKERK.

Mediteren als woestijnvaders

'Ga rechtop zitten, sluit je ogen. Neem het woord Maranatha in je mond - 'Kom, God' in het Aramees - en herhaal dat in doodse stilte voor jezelf. Twintig tot dertig minuten lang, twee maal per dag.'

Deze meditatieve oefening gaat terug op de woestijnvaders, de eerste christelijke monniken. De Britse benedictijner monnik John Main (1926-1982) wilde de kennis en praktijk van dit mediteren onder aandacht brengen van de 'moderne leek'. Hij richtte een meditatieschool op, waaromheen een wereldwijde en oecumenische meditatiebeweging is ontstaan, de World Community of Christian Meditation (WCCM). Aanhanger Johannes Borger vertelt op vier avonden over de achtergrond en benadering van christelijke

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

April 2013, jaargang 16, nr. 155.

Uitgever van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag, de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Oost en de Rooms-Katholieke Stadsstichting Vliethaghe.

Contact:
redactie@kerkinderhaag.nl
Tel. (070) 397 24 88,
Folke Bernadottestraat 44,
2552 NZ Den Haag

Hoofdredacteur: Jan Goossensen
Eindredactie: Robert Reijns

Redactie: Henk Baars, Margot C. Berends, Rob van Essen, Jonathan van der Geer, Margreet Klokke, Anneke Leewis-Bickes, Paul Schott, Claartje Vinkesteyn, Marijke Witteman.

Overige medewerkers:

Rogier Chang (fotografie), Sharda Dihal en Jaap van den Berg (rubriek kerkdiensten), Lemuel (website), Pieter van Schouwenburg (vormgeving).
Druk: JP Offset.

ADVERTENTIES:

WWW.KERKINDENHAAG.NL
E-MAIL: INFO@KERKINDENHAAG.NL
TEL. KANTOORUREN: 06-12 31 30 53.

Los postabonnement:

€ 17,50 per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: pgdh@xs4all.nl
of 385 87 07.
Rek.nr. 777 49 10 t.n.v.
Kerk in Den Haag.

meditatie volgens de WCCM en leidt meditatatieoefeningen in.

WOENSDAG 10, 17, 24 APRIL, 1 MEI.
19:30-20:30 UUR. BETHELKAPEL.
INFO: WCCM.NL EN JOHANNES.
BORGER@HOTMAIL.COM

Bazaar Noorderkerk

Wie graag goede doelen steunt én van mooie koopjes houdt, komt in de bazaar van de Noorderkerk aan zijn trekken. De kerk wordt omgetoverd tot 'Winkel van Sinkel'. Je kunt je geluk beproeven bij het Rad van Fortuin of grabbelton. Café 'Noordertaria' serveert hapjes en drankjes. De opbrengst van de bazaar gaat naar een schoolje in Indonesië, een Ghanes kindertehuis en het wijkproject De Spiegelkamer.

VRIJDAG 5 APRIL, 14:00-20:00 UUR.
ZATERDAG 6 APRIL, 10:00-14:00 UUR.
NOORDERKERK.
INFO: TEL. (070) 345 75 53.

BIJBELS QRS MARIA, DE MOEDER DE VROUW

De titel van dit schrijven verwijst naar een ongehoord sterk gedicht van Martinus Nijhoff. In zijn gedicht 'De moeder de vrouw' hoort de ik-persoon een stem in zijn oren klinken. Een vrouw die psalmen zingt, 'en wat zij zong hoorde ik dat psalmen waren.' Zij bestuurt een schip dat door de brug bij Bommel vaart terwijl hij bij de rivier in het gras ligt en geniet. Haar stem klinkt op uit de oneindigheid en doet hem denken aan zijn moeder die psalmen zong. 'Prijns God, zong zij, zijn hand zal u bewaren.' Weemoed, gelukkige herinnering. Zo'n stem die zomaar alles in je samenbrengt tot een eeuwig nu, zolang het duurt.

Ik denk vaak aan Nijhoffs gedicht. Vooral met Pasen. Het is misschien een wonderlijke associatie, maar bij de schippersvrouw - de roergangster - denk ik aan Maria Magdalena. Bij de moe-

der die zingend de herinneringen vult, denk ik aan moeder Maria die haar zoon Jezus van jongs af aan psalmen heeft leren zingen. Beide Maria's hebben hun plaats in de geschiedenis van de kruisdood en de opwekking van Jezus. Moeder Maria heeft haar zoon naar oude, joodse gewoonte leren bidden voor het slapengaan met een psalmwoord: In uw hand beveel ik mijn geest (Psalm 31: 6). Dat gebedswoord komt als uit de oneindigheid in haar oren en hart terug als zij onder het kruis staat. In het bitterste uur van haar leven; bij het sterven van haar zoon. Als troost betekent dat geheeld wordt wat gebroken was en verstrooid, dan is het stervenswoord van Jezus voor moeder Maria ware troost geweest. En ook de kracht om voortaan zonder hem en in zijn geest verder te gaan.

Aan de andere kant van kruis en graf vinden wij

Maria van Magdalena in de tuin. Was het geen begraafplaats, dan wel een klein paradijs, maar zij ziet het niet. Tranen vullen haar ogen, verdriet sluit haar af voor de werkelijkheid. Diepe rouw maakt een mens eenzaam, dooft de oren, verblindt de ogen, bedekt het hele leven met een mantel van geslotenheid. Verloren is ze, tot dat een stem haar bereikt en haar opent.

Een stem uit de oneindigheid die haar bij de dag roept in een eeuwig nu (Johannes 20: 16). Waar dat verteld wordt, spreken we van het evangelie van de opwekking van Jezus Messias en dat is het. Maar het is ook voluit het evangelie van de

opwekking van Maria Magdalena uit het graf, waar haar liefde was afgelegd. En zij, net als haar naamgenoot moeder Maria, staat met de stem, die in haar oren klinkt, op de drempel van een nieuw leven.

'Houd mij niet vast,' zegt die stem. Hij zegt het, maar het kan ook niet. Het mooiste van je leven kun je niet in een doosje doen, opbergen en op een plank zetten. Dat gaat niet.

Maria, de moeder de vrouw. De laatste en de eerste getuige van de opwekking uit de doden van de Messias.

DOLF TIELKEMEIJER

Dolf Tielkemeijer, predikant van de Thomaskerk, en emeritus-predikant Gerrit de Groot schrijven om beurten een aflevering van deze theologische rubriek. De titel is een knipoog naar het befaamde boek *Bijbels ABC* van K.H. Miskotte.

Trishna Raghoebier bouwt op Brahman God heeft meer dan duizend gezichten

INTERVIEW Den Haag is spiritueel veelkleurig. In een nieuwe serie komen aanhangers van verschillende wijsheidstradities aan het woord. Trishna Raghoebier, een jonge, toegewijde hindoe, bijt het spits af. Zij is, als het overgrote deel van de vijftigduizend Hindostanen in Den Haag, met het hindoeïsme groot gebracht.

Wat geloof je?
'Ik hecht aan Sanatan Dharm, een levenswijze die uitgaat van het 'eeuwige en tijdloze'. Hiervoor laat ik mij leiden door de vier hoekstenen van het hindoeïsme: Satya

(eerlijkheid, waarheid), Daya (mededogen), Daan (het geven) en Tap (gebed en meditatie). Als je deze eigenschappen consequent toepast in relatie met mensen, dieren, natuur en kosmos, creëer je rust en vrede. In het hindoeïsme geloven we dat alles wat we doen op onszelf terugkomt. Dat noemen we karma. Je moet dus nagaan welke consequenties je handelen kan hebben, en of je bereid bent die te dragen.'

Geen uiterlijke schijn
Wat maakt je geloof bijzonder in vergelijking met andere religies?
'Hindoës zeggen dat je vrij bent in je doen en laten. Er zijn geen restricties.

Trishna knielt plechtig neer voor Saraswati Mata.

Dat maakt het hindoeïsme zo mooi en verrijkend. Bij restricties denk ik aan geboden als trouwen met geloofsgenoten. Ik heb geen problemen met gemengde verhoudingen, uitgaande van het principe dat je jezelf mag blijven en als koppel elkaars spirituele ontwikkeling wil ondersteunen. Moslims trouwen vooral binnen hun geloofsgroep. Hinduës tegenwoordig minder vaak. Ik vind het belangrijk dat je vrij bent in het kiezen van je levenswijze. Hinduës vinden ten slotte dat Sanatan Dharm er is voor alles en iedereen.'

Hoe denken niet-hindoës over jouw geloof? Wat vind je daarvan?

'Wanneer niet-hindoës horen dat ik hindoe ben, merken ze vaak op dat ons geloof verwarrend is omdat wij zoveel goden hebben. Maar wij kennen eigenlijk één Almachtige God, Brahman genoemd, die zich in verschillende gedaantes manifesteert. Elk van die goddelijke persoonlijkheden vertegenwoordigt een bepaalde wijsheid of kracht. Die veelzijdigheid siert God in mijn ogen. De verschillende beelden herinneren ons aan Brahman's vele gezichten. Het zijn 'hulpmiddelen'. Een devoot die het belangrijk vindt in balans te zijn met zijn gevoelens, en die zwaktes slim af wil zijn, kan zich wenden tot bijvoorbeeld de goddelijke persoonlijkheid Hanuman Bhagvaan. Zo heeft ieder zijn behoeften.'

Zou het christelijk geloof iets van het hindoeïsme kunnen leren?

'Mooie eigenschappen van het hindoeïsme herken ik in het christelijk geloof terug, zoals vredelievendheid en het verlangen naar gemeenschap. Wat hindoeëtanen belangrijk vinden, maar waar wij allemaal nog iets van kunnen leren, is het gezamenlijk zoeken naar antwoorden op vragen die taboe zijn. Een spirituele ontwikkeling vraagt dat van ons.'

Stel, je moet een tweede religie kiezen. Waar valt je keuze op?

'Moeilijk te zeggen. Het hindoeïsme betekent alles en nog meer voor mij. Maar ik zou kiezen voor het boeddhis-

Zij brengt offers aan één of meerdere goddelijke gedaanten achter de vitrine.

me, omdat het zoveel raakvlakken heeft met het hindoeïsme. Bovendien komen de vier hoekstenen van Sanatan Dharm daar sterk in terug.'

ROBERT REIJNS

Cultuurreis 'oud India'

India is bakermat van het hindoeïsme. Welke oorsprong en betekenis hebben de belangrijkste godsbeelden? Wat is de boodschap achter oude gebruiken en rituelen? En is tempelbezoek nog steeds belangrijk? Peter de Bruijn, onderzoeker op het gebied van hindoeïstische en boeddhistische kunst, komt hier in het stadscentrum een avond over vertellen.

ZATERDAG 13 APRIL, 13:30-15:30 UUR. GANDIVA INSTITUUT, WESTEINDE 101A. INFO: TEL. (070) 369 87 96

Tentoonstelling in Letterkundig museum

Jan Siebelink, hoeder van ons erfgoed

CULTUUR Jan Siebelink is vijfenzeventig geworden. Het Letterkundig Museum lauwert de schrijver met een tentoonstelling. 'Het wonder dat mij is geschied.'

Jan Siebelink's werk was al veelgeprezen voordat hij zichzelf met *Knielen op een bed violen* (2005) katalpuleerde tot een van de meest gelezen schrijvers uit de Nederlandse literatuur. Met deze roman, naar eigen zeggen de kroon op zijn oeuvre, plaatste hij zich niet alleen in de kijker. Ook zette hij, tegen de tijdgeest in, God weer op een troon in de Nederlandstalige literatuur.

'Zwartste calvinisme'

Siebelink zag in 1938 het levenslicht in Velp. Hier groeide hij op in een orthodox calvinistisch middenstandsmilieu. Zijn ouders bestierden een kleine bloemenkwekerij. Vader Siebelink gaf invulling aan het geloof op een manier die zijn zoon het 'zwartste calvinisme' noemt. Dit calvinisme had zijn wortels in de leerstellingen van een vrije gemeente die zich van de hervormde kerk had afgesplitst. Deze gemeente kende geen organisatiestructuur en centreerde zich rond de charismatische per-

soonlijkheid van de ultraorthodoxe voorganger Jan Pieter Paauwe. Zijn volgelingen noemen zich Pauweanen. De landelijke omgeving, de kwekerij, het geloof en zijn baan als docent Frans, hebben Siebelink's oeuvre beïnvloed. Zijn verhaallijnen en personages vertonen autobiografische kenmerken. Niet altijd

Jan Siebelink

in de feitelijke, maar wel in thematische zin. Vanaf zijn debuut, de verhalenbundel *Nachtschade* (1975), tot aan de thrillernovelle *Oscar* (2012), komen deze thema's als 'leidmotieven' aan bod.

Exquise kleding

Van zijn eerste schoolopstellen tot de laatste manuscripten: op de beschreven tentoonstelling in het Letterkundig Museum werpt de bezoeker een

blik over Siebelink's schouder. Er zijn ook persoonlijke voorwerpen te zien, variërend van familiefoto's uit Siebelink's sobere jaren op de kwekerij tot exquise kleding die hij zich als gevierd schrijver heeft laten aanmeten. Het gevoel ontstaat Siebelink echt te leren kennen en de ontwikkeling van zijn werk en persoon te begrijpen.

Een wonder?

Maar niet zijn levensloop of de thematiek verklaart Siebelink's succes. Al voor de oorlog hadden velen afscheid genomen van Nederland als 'domineesland', samen met schrijvers als Menno ter Braak. De oorlog liet een algemeen gevoel van richtingloosheid achter. De ontgoocheling vertaalde zich in de literatuur door naar twijfels. 'Het bestaan' werd door veel van de naoorlogse schrijvers ervaren als iets zinledigs, waarin de willekeur regeert. Van God werd afstand genomen. Hij leek bij de meeste Nederlandse auteurs zijn rol verspeeld te hebben. Siebelink's thematiek lijkt dan ook niet in het tijdsgewricht te passen. De schrijver heeft vastgehouden aan onderwerpen die wezensvreemd zijn aan een grotendeels gesecculariseerde samenleving. Altijd heeft hij tegen de stroom van de

literaire ontwikkelingen in geroeid. Misschien ligt zijn succes wel grotendeels in die tegendraadsheid. Met *Knielen op een bed violen* voerde hij ons op aangrijpende wijze mee naar oer-Hollands

Na de oorlog nam de literatuur afstand van God

erfgoed. Erfgoed waarvan God een onvervreemdbaar onderdeel vormt. Erfgoed waarnaar weer naarstig werd gezocht toen de multiculturele samenleving onder hoogspanning stond, en het bestaan van 'de' Nederlandse identiteit ter discussie kwam. Is Siebelink eenvoudigweg een goed verstaander van de tijdgeest, of is zijn ongekende succes iets ongrijpbaars – zoals hij zelf zegt, een wonder dat hem is geschied?

AAD HOOGDUIJN

EXPOSITIE T/M 25 AUGUSTUS. LETTERKUNDIG MUSEUM, PRINS WILLEM-ALEXANDERHOF 5. INFO: LETTERKUNDIGMUSEUM.NL

De Regentessekerk.

Den Haag, stad met je vele kerken

KERKGEBOUWEN HEBBEN LANGE tijd het silhouet van Den Haag bepaald. En het leven van ontelbare Hagenaars, voor wie de zondagse kerkgang een vast moment in de week was.

Nog steeds zijn er vele tientallen kerken actief in de stad. Maar ook veel gebouwen zijn afgebroken of hebben een andere bestemming gekregen. Wie kent nog de Willemskerk, waar nu de Vereniging van Nederlandse Gemeenten zetelt? Of de Regentessekerk, die plaats heeft gemaakt voor bejaardenwoningen? Henk Onderstal, voormalig predikant van Loosduinen, heeft zich gespecialiseerd in de historie van oude Haagse kerken. Hij kent alle verhalen over gebouwen, architecten en voorgangers. Over het verdwenen religieuze erfgoed van Den Haag houdt hij een voordracht met beelden.

WOENSDAG 17 APRIL, 20 UUR. MARANATHAKERK.

advertentie

JOHAN WASSENAAR
VOETBEDDEN OP MAAT EN SCHOENEN

Prins Hendrikstraat 132 2518 HX Den Haag 070 363 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

COLUMN INSPIRERENDE PAUS, VERSIE 2.0

De kerk verkeert in een overgangssituatie. Oude vormen voldoen steeds minder, terwijl nieuwe nog niet beproefd zijn. Kort geleden las ik een boek met de titel *Christen 2.0*. Centraal in deze upgrade van geloof en kerk staat de roep om aanvaarding en inspiratie. In een tijd waarin alles onzeker lijkt te zijn, komt het in de politiek en de kerk aan op mensen die niemand uitsluiten, maar perspectief bieden en inspireren.

Kort geleden kozen 115 kardinalen een opvolger voor paus Benedictus XVI. De keuze van de Argentijnse kardinaal Bergoglio als zijn opvolger was een grote verrassing. De verrassing werd nog groter toen bleek dat Bergoglio Franciscus als pausnaam had gekozen. Die keuze past bij een kerk in overgang. Na eeuwen komt de paus niet meer uit Europa maar uit

Latijs-Amerika. Voor Europa is dit wel even wenen. Alhoewel? Dat het christendom verschuift van Europa naar Latijs-Amerika en Afrika is al decennialang zichtbaar. De kerk in Europa slinkt, terwijl zij in Afrika en Azië (China!) groeit.

De kerk wordt al jarenlang 'armer en zwarter', ook in delen van onze stad. Veel protestantse en rooms-katholieke kerken verdwijnen terwijl het aantal migrantenkerken groeit. Ik vermoed dat er in Moerwijk meer gekleurde dan blanke christenen wonen. (Omdat de overheid vanuit een verkrampte opvatting over de scheiding tussen kerk en staat geen gegevens over religie verstrekt, kan ik dit niet staven met gegevens.) De keuze voor een Argentijnse paus weerspiegelt deze beweging.

Met de keuze voor Bergoglio lijken de kardinalen ook gekozen te hebben voor een nieuwe inspire-

rende leider. Men koos niet voor een kerkvorst die met straffe hand de curie gaat hervormen, maar voor een jezuïet, van een orde die zich richt op eenvoud en diepgang en niet op macht. De keuze van Bergoglio voor de naam Franciscus maakt duidelijk dat het ook hem niet gaat om de macht van de curie, de statuur van het pausschap of het ideaal van een diepzinnige theologie, maar om de liefde en zorg van God voor de natuur, en voor 'alle mensen van goede wil', in het bijzonder voor de kwetsbaren.

Of paus Franciscus vernieuwend leiderschap zal tonen? Zijn eerste optredens zijn hoopvol. Toch zijn veel protestanten sceptisch: is inspirerend leiderschap wel te verenigen met het pausschap? Voor hen is de paus vooral het hoofd van een hiërarchisch machtsinstituut.

Het is de vraag wat protestanten hier tegenover zetten. Met macht weten zij nauwelijks raad. Aan

hiërarchie hebben zij een broertje dood. Gevolg is, dat de macht haar eigen weg zoekt via anonieme ambtelijke colleges. Het valt nog te bezien wat transparanter en inspirerender is: colleges van een ambtelijke organisatie of een bisschop met ambtelijk gezag.

Het is de hoogste tijd voor inspirerend leiderschap 2.0, zowel voor de machtige Rooms-Katholieke Kerk als voor de bureaucratische Protestantse Kerk en Haagse Gemeente.

RENÉ DE REUVER

RENÉ DE REUVER IS PREDIKANT VAN DE PROTESTANTSE MARCUSKERK IN DEN HAAG. HIJ SCHREEF MET ANDEREN *WIJ ZIJN OOK KATHOLIEK, OVER PROTESTANTSE KATHOLICITEIT* (2007). DE COLUMN OP DEZE PLAATS WORDT DIT JAAR DOOR GASTEN GESCHREVEN.

